

ПРЕЗИДЕНТ ҚАУІПСІЗДІК КЕҢЕСІНІҢ ОТЫРЫСЫН ӨТКІЗДІ

ПРЕЗИДЕНТ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ ТӨРАҒАЛЫҒЫМЕН АСА МАҢЫЗДЫ МИНЕРАЛДАР, СОНЫҢ ІШІНДЕ СИРЕК КЕЗДЕСЕТІН МЕТАЛДАР САЛАСЫН ДАМУҒА МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӨНІНДЕ ҚАУІПСІЗДІК КЕҢЕСІНІҢ ОТЫРЫСЫ ӨТТІ.

Мемлекет басшысы Қазақстан ресурс және өндіріс әлеуеті жағынан Орталық Азияда көш бастап тұрғанына назар аударып, мұны мемлекет мүддесіне пайдалану қажеттігін атап өтті.

– Қазба байлығы мол елдер үшін әлемдегі қазіргі ахуал тиімді әрі бірегей мүмкіндіктерге жол ашып отыр, – деді Мемлекет басшысы.

Сонымен қатар Президент дүние жүзінде аса маңызды материалдарға қол жеткізуде мемлекеттер арасындағы бәсекелестік күшейе түскенін айтты. Бұл бағыт жоғары технологиялық

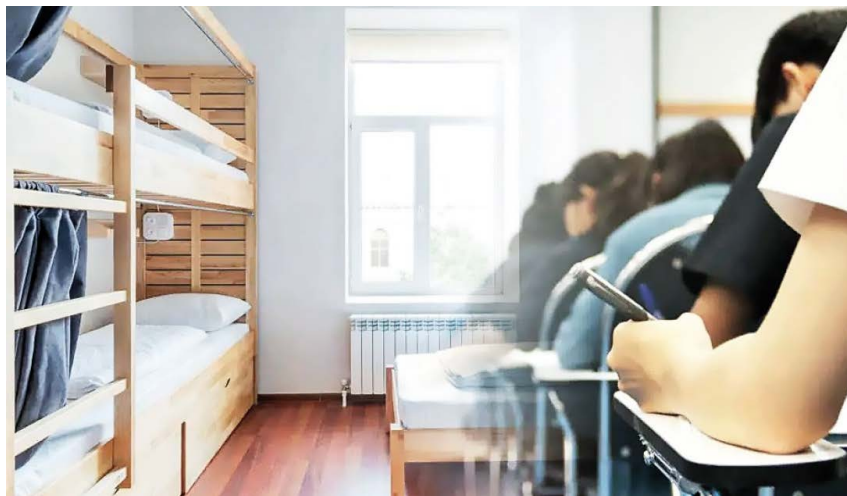
салаларды дамыту тұрғысынан стратегиялық маңызға ие. Осы орайда Қазақстан қолда бар ресурстар мен өнеркәсіп әлеуетін тиімді пайдаланып, өз мүмкіндіктері мен өндіріс тізбегін дәйекті түрде дамытқаны жөн.

Жиын барысында Үкімет мүшелері саланың қазіргі жай-күйі, ресурс қорын игеру перспективасы, қайта өңдеу бағытын дамыту және кедергілер туралы есеп берді.

Отырыс қорытындысы бойынша Президент Үкімет пен жауапты мемлекеттік органдарға саланы дамытуға қатысты жүйелі көзқарас қалыптастыру, реттеу тетіктерін жетілдіру, геологиялық барлау мен өңдеу ісін дамыту, техногенді минералдық түзілімдерді экономикалық айналымға қосу, зертханалар базасы мен кадрлар құрамын нығайту, сондай-ақ әкімшілік кедергілерді жою туралы бірқатар тапсырма берді.

ЖАТАҚХАНАНЫҢ ЖАЙЫ ҚАЛАЙ?

ҚАЗАҚСТАНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ЖЕКЕЛЕГЕН САНАТТАРЫ ҮШІН ЖАТАҚХАНАДА ТҰРУ ШЫҒЫНДАРЫН ӨТЕУГЕ АРНАЛҒАН АРНАЙЫ ҚАРЖЫЛАЙ КӨМЕК ҚАРАСТЫРЫЛҒАН. ТӨЛЕМ МӨЛШЕРІ ЖЫЛ САЙЫН 29 АЙЛЫҚ ЕСЕПТІК КӨРСЕТКІШКЕ (АЕК) ДЕЙІН ЖЕТІП, 100 050 ТЕҢГЕНІ ҚҰРАЙДЫ. МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУ АЯСЫНДА БЕРІЛЕТІН БҰЛ ӨТЕМАҚЫ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒЫНАН ОСАЛ ТОПТАҒЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ЖҮКТЕМЕСІН ЖЕҢІЛДЕТУГЕ БАҒЫТТАЛҒАН. АТАП АЙТҚАНДА, БҰЛ КӨМЕККЕ АТА-АНАСЫНЫҢ ҚАМҚОРЛЫҒЫНСЫЗ ҚАЛҒАН ЖЕТІМ БАЛАЛАР, І ЖӘНЕ ІІ ТОПТАҒЫ МҮГЕДЕКТИГІ БАР СТУДЕНТТЕР, СОНДАЙ-АҚ БАЛА КЕЗІНЕН МҮГЕДЕКТИГІ БАР БІЛІМ АЛУШЫЛАР ИЕ БОЛА АЛАДЫ.

5»

СУРРОГАТ АНА: ҚОЛДАЙМЫЗ БА, ҚОРҒАЙМЫЗ БА?

КЕЙІНГІ ЖЫЛДАРЫ СУРРОГАТ АНА МӘСЕЛЕСІНДЕ ЕЛІМІЗДІҢ АТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕ АУЫЗҒА ІЛГЕ БАСТАДЫ. ҚАЗАҚСТАН ШЕТЕЛДІК БЕДЕУ ЖҰПТАР ҮШІН МЕДИЦИНАЛЫҚ ТУРИЗМ НҮКТЕСІНЕ АЙНАЛЫП КЕЛЕДІ. ӨЙТКЕНІ БІЗДЕ ЖАСАНДЫ ҰРЫҚТАНДЫРУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ БАҒАСЫ БАСҚА МЕМЛЕКЕТТЕРМЕН САЛЫСТЫРҒАНДА АРЗАН, ЗАҢНАМА СУРРОГАТ АНАНЫҢ ЕМЕС, ОНЫҢ ҚЫЗМЕТІН ПАЙДАЛАНАТЫН ЕРЛІ-ЗАЙЫПТЫЛАРҒА ЫҢҒАЙЛАНҒАН.

Өткен айда The Guardian басылымы Ұлыбританияда суррогат аналарға сұраныстың өскенін мәлімдеді. Мақала авторы 2025 жылы суррогат аналардың 1 000-ға жуық баланы өмірге әкелгенін және бұл 2015 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда екі есе жоғары екенін жазады. Мұндай өсімге перзент сүюді армандайтын біржынысты некенің көбейгені, бедеулік дертінің асқинуы мен қоғамдағы мәдени көзқарастардың өзгеруі тікелей себеп болып отыр.

Англияда баланың туу туралы куәлігіне биологиялық анасының аты жазылады. Бұл құқықты тапсырыс беруші ата-анаға ауыстыру үшін ата-аналық ордер деп аталатын арнайы құжат талап етіледі. 2025 жылы мұндай арыздардың саны 980-нен асып түскен. Алайда осы өтініштердің ішінде тек 150 бала ғана Ұлыбританияның өз аумағында өмірге келген. Себебі отандық заң бойынша суррогат анаға тек табиғи шығындарын өтеуге ғана рұқсат берілген, яғни коммерциялық сыйақы төлеуге тыйым салынған. Ал қалған басым бөлігін коммерциялық негізге рұқсат берген өзге елдерде, атап айтқанда, АҚШ (125 өтініш), Нигерия

(59 өтініш), Грузия (54), Колумбия (20), Украина (20), Мексика (19) өзара бөліссе, Орталық Азия өңірінен Қазақстан (15 өтініш) мен Қырғыз Республикасы (8 өтініш) сияқты мемлекеттерде дүниеге келген.

Жалғасы 4-бетте

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ БҰҰ АТҚАРУШЫ ҮЙЛЕСТІРУШІСІН ҚАБЫЛДАДЫ

ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ КЕЗДЕСУДЕ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ВОЛОНТЕРЛІК БАСТАМАЛАРЫН ДӘЙЕКТІ ТҮРДЕ ҚОЛДАҒАНЫ ЖӘНЕ АСТАНАДА ӨТІП ЖАТҚАН ТМД ВОЛОНТЕРЛЕР ФОРУМЫНА ҚАТЫСҚАНЫ ҮШІН ТОЙЛИ КУРБАНОВҚА РИЗАШЫЛЫҒЫН БІЛДІРДІ.

Президент Қазақстан волонтерлік қозғалысты дамытуға ерекше ден қойып отырғанын атап өтті. Бұған еліміздің 2026 жылды БҰҰ Бас Ассамблеясы тарапынан қолдау тапқан орнықты даму жолындағы Халықаралық еріктілер жылы деп жариялау жөніндегі ұсынысы дәлел бола алады.

– Біз еріктілікті мемлекеттік саясат тұрғысынан алғанда, шынайы патриотизмнің және жастарға көрсетілетін мемлекеттік қолдаудың көрінісі ретінде қарастырамыз. Менің бастамамен жаңа Конституцияға волонтерлік қағидалары енгізілді. Онда волонтерлік қызметті ынталандыру алғаш рет конституциялық деңгейде бекітілді, – деді Президент.

Мемлекет басшысының айтуынша, Қазақстанда Халықаралық еріктілер жылы аясында мыңнан астам іс-шара өтуде, елімізде волонтерлер саны 300 мыңға жақындады. Волонтерлік қозғалыстың 2030 жылға дейінгі даму тұжырымдамасы әзірленіп жатыр. Волонтердің цифрлық паспорты енгізіліп, мемлекеттік

қолдау тетіктері мен өңірлік инфрақұрылым жетілдірілуде.

Тойли Курбанов БҰҰ Еріктілер бағдарламасымен жоғары деңгейде ынтымақтастық орнағанына, сондай-ақ Халықаралық еріктілер жылы аясында бірлескен жұмыстардың жолға қойылғанына тоқталып, волонтерлік қозғалысты ілгерілетуге назар аударғаны үшін Қазақстан Президентіне алғыс айтты.

– Қазақстан – волонтерлік қызмет саласында үлкен биіктерді бағындырған бірегей ел. Қазақстанның Еріктілер жылын жариялау жөніндегі бастамасын 60-тан аса мемлекет қолдады. Сіздер жаһандық тренд қалыптастырып жатырсыздар. «Таза Қазақстан» сияқты қоғамдық акцияларыңыз бірқатар елде үлкен қызығушылық тудырып отыр, – деді БҰҰ Еріктілер бағдарламасының атқарушы үйлестірушісі.

Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстандағы волонтерлікті дамытуға елеулі үлес қосқаны үшін Тойли Курбановты ІІ дәрежелі «Достық» орденімен марапаттады.

ЕЛ ҚАМЫН ЖЕГЕН ҚАЙРАТКЕР

ҚАЗАҚТЫҢ КЕҢ ДАЛАСЫНДА ЕЛ БАСҚАРҒАН АЗАМАТТЫҢ ҚАДІРІН АТҚАРҒАН ҚЫЗМЕТІ ЕМЕС, АРТЫНДА ҚАЛДЫРҒАН ІЗІ АЙҚЫНДАЙДЫ. БІРІ ӨНДІРІСТІ ӨРКЕНДЕТТІ, БІРІ АУЫЛҒА ЖОЛ ЖЕТКІЗДІ, ЕНДІ БІРІ ЕГІННІҢ КӨЛЕМІН АРТТЫРЫП, ХАЛЫҚҚА БАСПАНА, МЕКТЕП, АУРУХАНА САЛДЫРДЫ. ОСЫНДАЙ САН САЛАЛЫ МІНДЕТТІ ЕЛДІҢ ОРТАҚ МҰРАТЫ ДЕП ҚАБЫЛДАП, ҚАЙ ЖЕРДЕ ЖҮРСЕ ДЕ ХАЛЫҚТЫҢ ТҰРМЫСЫН ЖАҚСARTУҒА КҮШ САЛҒАН МЕМЛЕКЕТ ҚАЙРАТКЕРЛЕРІНІҢ БІРІ – МҰСТАҚЫМ БІЛӘЛҰЛЫ ЫҚСАНОВ.

Оның есімі Қазақстанның бірнеше өңірінің әлеуметтік-экономикалық даму тарихымен сабақтас. Оңтүстікте Бетпақ даланы игеруге, суармалы жерлерді көбейтуге араласты. Қызылордада күріш шаруашылығын жаңа деңгейге көтеріп, Сыр бойындағы өндірістік және әлеуметтік өзгерістерге жол ашты. Республикалық деңгейде ауыл шаруашылығы, су шаруашылығы мен құрылыс салаларына жетекшілік етті. Ал туған жері Батыс Қазақстанда он жылдан астам уақыт өңірдің экономикасы мен әлеуметтік инфрақұрылымын дамытуға басшылық жасады.

6»

ҚАЗЫНА ҚАРЖЫСЫ

ЖАҚЫНДА ҚАРЖЫ МИНИСТРЛІГІ РЕСПУБЛИКАЛЫҚ БЮДЖЕТТІҢ ОРЫНДАЛУЫ ТУРАЛЫ ЕСЕП ЖАРИЯЛАДЫ. ЕСЕПТЕ ҚАҢТАР-ШІЛДЕ АРАЛЫҒЫНДА БЮДЖЕТКЕ 12,36 ТРЛН ТЕҢГЕ КІРІС ТҮСКЕНІ АЙТЫЛҒАН. БҰЛ БЫЛТЫРҒЫ СОЛ КЕЗЕҢМЕН САЛТЫСТЫРҒАНДА 7,5 ПАЙЫЗҒА КӨП. АЛ ШЫҒЫС 10 ПАЙЫЗҒА ӨСІП, 14,75 ТРЛН ТЕҢГЕГЕ ЖЕТКЕН.

Ділда УӘЛИБЕК

Осылайша, жеті айдағы республикалық бюджеттің орындалуында назар аударарлық қайшылық бар. Кіріс жоспары 99 пайызға орындалған, салық та болжаған мөлшерге жақын жиналған. Соған қарамастан бюджет тапшылығы бір жыл бұрынғы 1,9 трлн теңгеден 2,8 трлн теңгеге дейін ұлғайды. Себебі шығыс кірістен жылдамырақ өсіп жатыр. Екеуінің арасындағы алшақтық негізінен жаңа қарызбен жабылған, ал бұрын алынған қарыздарға төленетін пайыздың өзі 2,43 трлн теңгеге жеткен.

ЖОСПАР ОРЫНДАЛҒАН, БІРАҚ...

Биыл бюджеттің орындалу қарқыны былтырғыдан жоғары. Өткен жылдың жеті айында кіріс жоспары 92,2 пайызға орындалса, биыл көрсеткіш 99 пайызға жетті. Шығыс жоспарының орындалуы да 91,8 пайыздан 98,8 пайызға дейін өскен.

Бұл қаражаттың жоспарға сай жиналып, уақытылы жұмсалып жатқанын аңғартады. Алайда жоспардың орындалуын бюджет тұрақтылығының жалғыз өлшемі ретінде қарауға болмайды. Өйткені естеріңізде болса, бюджеттің өзі бастапқыда едәуір тапшылықпен бекітілген болатын.

Жеті айдағы кіріс шамамен 860 млрд теңгеге көбейсе, шығыс 1,4 трлн теңгеге өскен. Яғни, қосымша шығынның көлемі қосымша кірістен әлдеқайда жоғары. Соның салдарынан жалпы тапшылық бір жылда 900 млрд теңгеге немесе 47 пайызға жуық ұлғайды. Маусымның аяғында тапшылық 2,13 трлн теңге болған еді. Шілдеде ол 2,8 трлн теңгеге жетті. Дегенмен бұл жоспарланған мөлшерден 97,9 млрд теңгеге аз. Сондықтан мәселе бюджеттің жоспардан ауытқу-ауытқымауында емес, кіріс пен шығыс арасындағы алшақтық жоспардың өзінде қарастырылғанында болып отыр.

Кіріс пен шығыстың айырмашылығы – 2,39 трлн теңге. Ал ресми тапшылық бюджет теңгерімінде берілген кредиттер мен қаржы активтеріне қатысты операциялардың да есепке алынуына байланысты 2,8 трлн теңге деп есептеліп отыр.

БЮДЖЕТ КІРІСІНІҢ ТӨРТТЕН ҮШІ – САЛЫҚ

Жеті айда 9,34 трлн теңге салық жиналды. Бұл – республикалық

халықаралық сауда мен сыртқы операциялардан түскен салық жоспары 103,7 пайызға, табиғи және өзге ресурстарды пайдаланудан түсетін кіріс 168,3 пайызға орындалған. Ал акциз бойынша небәрі 67,3 пайыз жиналған.

Сондықтан салық жоспарының жалпы 98,2 пайызға орындалуы барлық кіріс көзі бірдей нәтиже көрсетті деген сөз емес. Бір салықтағы артық түсім екіншісіндегі тапшылықтың орнын толтырып отыр.

ӘР БЕСІНШІ ТЕҢГЕ ҰЛТТЫҚ ҚОРДАН ТҮСКЕН

Жеті айда республикалық бюджетке 2,8 трлн теңге трансферт түскен. Соның 2,32 трлн теңгесі – Ұлттық қордан алынған кепілдендірілген трансферт. Бұл жалпы кірістің 18,8 пайызы болады. Түсінікті болуы үшін айтсақ, бюджетке түскен әр бесінші теңге – Ұлттық қордікі.

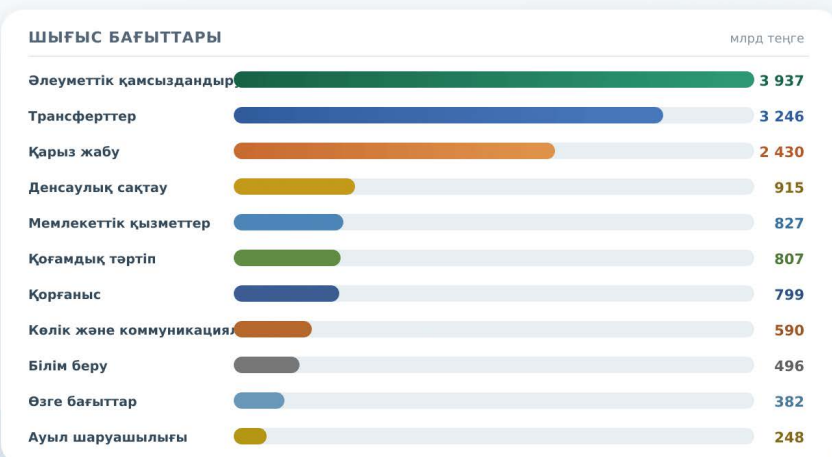
Жалпы, биыл қордан 2,77 трлн теңге алу қарастырылған. Оның 83,8 пайызы осы алғашқы жеті айда жұмсалып үлгерді. Жылдың қалған бес айына жоспарланған трансферттің шамамен 450 млрд теңгесі қалады.

Өңірлік бюджеттер республикалық қазынаға 481,47 млрд теңге аударған. Оның 319,31 млрд теңгесі – Алматыдан, 73,72 млрд теңгесі – Астанадан, 61,83 млрд теңгесі Атырау облысынан түскі.

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ БЮДЖЕТ

Республикалық бюджет шығыстары

2026 жылғы 1 тамызға, млрд теңге

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің 2026 жылғы жеті айдағы есебі

ге асып түскен. Бұл жалпы тапшылықтан екі еседен астам көп. Басқаша айтқанда, мұнайдан түсетін түсімдер мен Ұлттық қор қаражатын алып тастағанда, мемлекеттің тұрақты кірістері қазіргі шығын көлемін өтеуге жеткіліксіз.

ШЫҒЫННЫҢ ТӨРТТЕН БІРІ ӘЛЕУМЕТТІК БАҒЫТҚА ЖҰМСАЛДЫ

Республикалық бюджеттен жеті айда 14,75 трлн теңге жұмсалды. Ең көп қаражат әлеуметтік қамсыздандыруға жұмсалған. Бұл бағытқа 3,93 трлн теңге немесе барлық шығынның 26,6 пайызы бөлінді. Жоспар толық орындалған.

Денсаулық сақтау саласына 914,85 млрд теңге жұмсалды. Оның 793,8 млрд теңгесі Әлеуметтік медициналық сақтандыру қорына берілген. Демек, денсаулық сақтау шығысының 87 пайызға жуығы қорға аударылған.

Білімге 495,61 млрд теңге, қоғамдық тәртіп, қауіпсіздік, сот және қылмыстық атқару қызметіне 806,69 млрд теңге бағытталды. Қорғаныс шығысы 798,93 млрд теңге болды.

Бұл салалардағы жоспардың орындалуы 93,5 пен 100 пайыз аралығында. Бір жағынан, көрсеткіш әлеуметтік және мемлекеттік міндеттің уақытылы қаржыландырылғанын білдіреді. Екінші жағынан, шығынның жоғары қарқынмен игерілуі алдағы уақытта қарыз алу қажеттілігін туындатуы ықтимал.

Бюджет кредитіне қатысты жағдай бөлек. Жылдық жоспар 1,1 трлн теңге болғанымен, жеті айда 347,8 млрд теңге ғана берілген. Бұл – жоспардың 31,6 пайызы. Егер жылдық жеке өзгермесе, қалған бес айда кредиттеудің басым бөлігін игеру қажет болады.

ТАПШЫЛЫҚТЫҢ ОРНЫН ҚАРЫЗ БАСТЫ

Қаңтар-шілде аралығында мемлекет 4,68 трлн теңге қарыз алды. Оның 3,97 трлн теңгесі ішкі нарықтан, 704,22 млрд теңгесі сыртқы көздерден тартылған. Яғни, жаңа қарыздың шамамен 85 пайызы – ішкі қарыз үлесі.

Осы кезеңде бұрынғы қарыздарды өтеуге 1,85 трлн теңге жұмсалды. Алынған және өтелген қаражаттың айырмашылығы – 2,83 трлн теңге. Бұл бюджет тапшылығын республикалық форумалас өткізу арақатынас тапшылықтың негізінен жаңа қарызбен жабылғанын көрсетеді.

Дегенмен қарыздың бюджетке түсіретін салмағын тек оның көлемімен өлшенген де жөн емес екенін ескеру қажет. Жеті айда пайыздық төлемдерге 2,43 трлн теңге жұмсалған. Бұл – барлық бюджет шығысының шамамен 16,5 пайызы және денсаулық сақтауға бөлінген қаражаттан 2,7 есе көп.

Қарызды жабудың жылдық жоспары – 3,47 трлн теңге. Шілденің соңына қарай оның 70 пайызы жұмсалып қойды. Қарыз төлемдері жыл ішінде біркелкі бөлінбеуі мүмкін, сондықтан осы көрсеткішке қарап жылдық жоспар міндетті түрде асып кетеді деуге болмайды. Дегенмен пайыздық шығынның мұндай көлемге жетуі бұрын тартылған қарыздардың бюджет мүмкіндігін бар-

лардың капиталын ұлғайтуға Президент бастамаларына арналған резервтен 46,33 млрд теңге жұмсалды.

Айта кетерлік бір жайт, кей бағыт бойынша қаражат алатын нақты заңды тұлғалар аталмаған. Жалпы, мақсаттың көрсетіліп, нақты алушылардың ашық жазылауы бөлінген ақшаның тиімділігін бағалауды қиындатады.

ӨНІРЛЕРДІҢ ӨЗ КІРІСІ ӨСПЕДІ

Республикалық бюджет жоспарланған көрсеткішке жақындағанымен, жергілікті бюджеттердің жағдайы күрделене түскен. Жеті айда олардың кірісі былтырғы 9,3 трлн теңгеден 8,9 трлн теңгеге дейін азайды. Жоспардың орындалуы да 102,1 пайыздан 96,2 пайызға төмендеді.

Бұған орталықтан бөлінетін қаражаттың қысқаруы әсер етті. Өңірлер жеті айда республикалық бюджеттен 3,6 трлн теңге трансферт алды. Былтыр осы кезеңде 4,1 трлн теңге берілген болатын. Айырмашылық – 500 млрд теңгеге жуық немесе 11,9 пайыз.

Трансферт көлемінің азаюын өңірлердің қаржылық дербестігін арттыруға бағытталған қадам ретінде қарастыруға болады. Бірақ мұндай өзгеріс жергілікті кіріс қатар өскенде ғана нәтиже береді. Әзірге өңірлердің салық түсімі былтырғы 4,8 трлн теңге деңгейінде қалып отыр. Жоспардың 92,1 пайызы ғана орындалған.

Жеке табыс салығынан 1,6 трлн теңге түсіп, жоспар 98,1 пайызға орындалды. Ал корпоративтік табыс салығы бойынша көрсеткіш 89,6 пайыз, әлеуметтік салық бойынша 87,8 пайыз

ЖАЛПЫ ШЫҒЫС

14 755,4

млрд теңге

ШЫҒЫС ҚҰРЫЛЫМЫ

65,1%

ҮШ ІРІ БАҒЫТ

Әлеуметтік қамсыздандыру 26,7%
Трансферттер 22,0%
Қарыз жабу 16,5%

ҚАРЫЗ ЖАБУ

Денсаулық сақтау 2,7 есе көп
Білім беру 4,9 есе көп

«Өзге бағыттарға» 103, 146 және 73 млрд теңгелік үш санат біріктірілді. Көрсеткіштер деңгейленген.

болды. Тауарларға, жұмыстар мен қызметтерге салынатын ішкі салықтардың жоспары небәрі 84,6 пайызға орындалған. Яғни, орталықтан келетін қаражат азайған тұста өңірлердің өз кірісі бұл кемдіктің орнын толтыра алмады.

Осы аралықта жергілікті бюджеттердің шығысы 8,5 трлн теңгеден 8,9 трлн теңгеге дейін өсті. Соның салдарынан былтырғы 418,1 млрд теңгелік профиттің орнына биыл 354,5 млрд теңге тапшылық қалыптасты.

Дегенмен бұл өңірлерді қаржыландыруда кідіріс бар деген сөз емес. Республикалық бюджеттен қарастырылған трансферттер толық аударылған, даму жобаларына арналған нысаналы трансферттер де жоспарға сай бөлінген. Мәселе кіріс құрылымының өзгеруінде болып отыр: орталықтың рөлі азайып келеді, ал жергілікті салық базасы соған бейімделіп, ұлғаю қойған жоқ. Өңірлердің трансфертке тәуелділігін азайту үшін оларға өз кірісін көбейтуге нақты мүмкіндік қажет. Инвестиция тартып, жаңа кәсіпорын ашып, жұмыс орындарын көбейткен аймақ соның нәтижесін өз бюджетінде сезінуге тиіс. Егер негізгі салық түсімдері орталыққа жиналып, шығыс міндеттемелері жергілікті деңгейде қала берсе, өңірлердің өз қаражаты есебінен даму жобаларын жүзеге асыру мүмкіндігі шектеле береді.

P.S:

Жалпы, жеті айдың қорытындысы бойынша, кіріс те, салық түсімі де өсіп, жоспарға жақын орындалған. Негізгі мәселе шығынның одан жылдамырақ өсуінде болып тұр. Әзірге бұл алшақтық Ұлттық қор трансферттері мен мемлекеттік қарыз арқылы жабылып отыр. Бірақ қарыздың өзі кейінгі бюджетке қосымша жүк түсіреді.

Жылдың екінші жартысында қосылған құн салығы бойынша олқылықтың орнын толтыру, шығын қарқынын бақылау және жаңа қарыздың құнын ескеру маңызды болады. Өйткені кіріс жоспарының орындалуы бюджет мәселесін өздігінен шешпейді. Тұрақтылық кіріс пен шығыс арасындағы айырма азайып, тапшылықты жабу үшін алынатын қарызға тәуелділік төмендегенде ғана орнамақ.

бюджет кірісінің шамамен төрттен үшіне жуығы. Алайда осы қаражат барлық мемлекеттік шығынның шамамен 63 пайызын ғана жабады. Бұл ретте бюджеттің негізгі көзі қосылған құн салығы мен корпоративтік табыс салығы болып қалып отыр. Қосылған құн салығынан – 4,26 трлн теңге, корпоративтік табыс салығынан 2,73 трлн теңге түскен.

Қосылған құн салығының көлемі былтырғыдан 37 пайызға өсті. Бірақ жоспар 90,3 пайызға ғана орындалды. Бір жыл бұрын бұл көрсеткіш 93,8 пайыз болған. Яғни, түсім айтарлықтай артқанымен, биылға белгіленген жеке одан да жоғары болған.

ҚҚС бойынша жоспарды орындауға шамамен 458 млрд теңге жетпейді. Әсіресе, импорттан алынатын салықта айырма анық байқалады. Ішкі тауарлар мен қызметтер бойынша жоспар 92,6 пайызға орындалса, импорттық тауарлар бойынша көрсеткіш 88,7 пайыз болды. Еуразиялық экономикалық одақ елдерінен келетін импорт бойынша орындалу деңгейі 84,9 пайызға дейін төмендеген.

Корпоративтік табыс салығының түсімі 24 пайызға өсіп, 2,73 трлн теңгеге жетті. Жоспар 96,8 пайызға орындалған. Бұл былтырғы 95,5 пайыздық нәтижеден сәл жоғары.

Негізгі салықтар бойынша жиналмаған қаражат басқа бағыттардың есебінен ішінара жабылған. Мәселен,

Салықтан басқа кірістер 210,17 млрд теңгеге жетіп, жоспар 113,1 пайызға орындалған. Бірақ былтыр осы кезеңде бұл бағыттан 459,8 млрд теңге түскен еді. Бір жыл ішінде салықтан тыс кірістер шамамен 250 млрд теңгеге, яғни 54 пайызға азайды.

Бюджеттің мұнайдан түсетін кіріске тәуелділігін тапшылықтан да байқауға болады. Оның көлемі 6,2 трлн теңгеге жетіп, жоспардан 33,1 млрд тең-

«ӘДІЛЕТТІҢ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ФОРУМЫ ӨТТІ

Сайлауалды науқанның қорытынды кезеңінде Астанада өткен «Әділет» партиясының республикалық форумы елдің түкпір-түкпірінен келген қолдаушылардың басын қосты. Жиынға өңірлерден делегаттар, белсенділер және түрлі сала өкілдері қатысты.

Форумда партияның «Әділетті болашақ үшін» сайлауалды бағдарламасының негізгі бағыттары таныстырылды. Олар білім беру, өнеркәсіп пен еңбек қауіпсіздігі, заң және тәртіп, экология, инклюзивті орта, мәдениет және қоғамдық құндылықтарды қамтиды.

Науқан барысында партияның республикалық сайлауалды штабы еліміздің 20 өңірін аралап, тұрғындармен, кәсіпорын жұмысшыларымен, дәрігерлермен, педагогтермен,

аграршылармен, кәсіпкерлермен және жастармен кездесулер өткізген.

Партия мәліметінше, науқан басталғалы 6 млн-нан астам адам-

ның қатысуымен 21 мыңнан астам іс-шара ұйымдастырылған. Ел бойынша 247 сайлауалды штабы және шамамен 30 мың сенімді өкілі жұмыс істеген.

ЖСДП КАНДИДАТЫ АУЫЛ ХАЛҚЫНЫҢ МӘСЕЛЕСІН ТЫҢДАДЫ

ЖСДП-дан Құрылтай депутаттығына кандидат Рүстем Сарманов Абай облысы Көкпекті ауылының тұрғындарымен кездесті. Ашық диалогта ауылдың әлеуметтік-экономикалық дамуы, инфрақұрылым және

тұрғындардың өмір сапасына қатысты мәселелер көтерілді.

Кездесудің негізгі тақырыбының бірі агроөнеркәсіптік кешен мен жергілікті өндірушілерді қолдау болды. Тұрғындар ауыл шаруашылы-

ғы өнімдерін өндіруде кездесетін кедергілерді атап, ауылдық аумақтарды дамытуға жағдай жасау жөнінде ұсыныстарын білдірді.

Жиында қоршаған ортаның жағдайы, табиғи ресурстарды қорғау және экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелері де талқыланды. Бұдан бөлек, қатысушылар зейнет жасын қайта қарау және зейнетақы төлемдерінің мөлшерін арттыру туралы ұсыныстар айтты.

Рүстем Сарманов партияның «Прогресс жолындағы 20 белес» бағдарламасының бағыттарын таныстырды. Сайлауалды штаб кездесу барысында айтылған өтініштер мен ұсыныстарды тіркен партия құрылымдарында кейін қарау үшін жүйелейтінін хабарлады.

«БАЙТАҚ» ПАРТИЯСЫ БАҚЫЛАУШЫЛАРҒА ЖҰМЫС ТӘРТІБІН ТҮСІНДІРДІ

«Байтақ» партиясының Қызылорда филиалы 23 тамызда өтетін сайлауға қатысатын бақылаушыларымен кездесті. Жиында науқанға дайындық және сайлау учаскелеріндегі жұмыс тәртібі талқыланды.

Филиал өкілдері бақылаушыларға олардың құқығы мен міндетін, дауыс беру процесін бақылау талаптарын және сайлау заңнамасының ережелерін түсіндірді. Сондай-ақ ықтимал заң бұзушылықтарды тіркеу, тиісті органдарға хабарлау және мәселе туындаған кезде белгіленген тәртіппен әрекет ету жолдары айтылды.

Кездесуде сайлау учаскелеріндегі түрлі жағдайларға арналған іс-қимыл алгоритмдері пысықталды. Бақылаушыларға дауыс беру бары-

сына араласпау, бейтараптық сақтау, заң талаптарын ұстану және азаматтардың таңдауына құрметпен қарау қажеттігі ескертілді.

Филиал өкілдері әр бақылаушы өз міндетін заң аясында орындап,

учаскедегі жағдайды белгіленген рәсімдерге сәйкес тіркеуі тиіс екенін хабарлады. Жиын соңында қатысушылар сұрақтарын қойып, нақты жағдайларға қатысты түсіндірме алды.

ҚХП ЗИЯЛЫ ҚАУЫМ ӨКІЛДЕРІМЕН КЕЗДЕСТІ

ҚХП төрағасы Нұрсұлтан Шоқанов Алматыға жұмыс сапарымен барып, зиялы қауым өкілдерімен кездесті. Жиын Дінмұхамед Қонаев атындағы Халықаралық қорғымаратында өтті.

Кездесуге қоғамдық қор өкілдері, ғалымдар, мәдениет қайраткерлері, белгілі журналист Тілеужан Есілбаев, Дулат Ахтанов пен Диар Қонаев та қатысты.

Нұрсұлтан Шоқанов партия бағдарламасындағы ұлттық мәдениет, білім және технологиялық даму бағыттарын таныстырды. Ол ғалымдар, педагогтер, дәрігерлер, инженерлер мен мәдениет қайраткерлерінің қоғамдағы рөліне тоқталды.

Жиында мәдени мұраны сақтау және оны көпшілікке қолжетімді ету

жолдары талқыланды. Партия өкілдері тарихи ескерткіштерді қалпына келтіруді жоспарлау, музей қорларын цифрландыру, тарихи нысандарды туристік инфрақұрылымға енгізу

және қазақстандық нысандарды ЮНЕСКО тізіміне ұсыну жөніндегі бастамаларды таныстырды. Тараптар зиялы қауыммен тұрақты диалог орнату жайын талқылады.

«АУЫЛ» ПАРТИЯСЫ ТҮРКПА БАҚЫЛАУШЫЛАРЫМЕН ПІКІР АЛМАСТЫ

Астанада «Ауыл» партиясының өкілдері Құрылтай сайлауына бақылаушы ретінде келген Түркі мемлекеттері Парламенттік Ассамблеясының делегациясымен кездесті. Партия атынан жиынға төрағаның

орынбасары Шахмардан Байманов пен штаб мүшелері қатысты.

Делегация құрамына Қырғызстан мен Түркия депутаттары, Ассамблея хатшылығы және қауіпсіздік қызметінің өкілі кірді. Делегация

мүшелері партияның сайлау науқанына қатысуы, республикалық және өңірлік штабтардың жұмысы, үгіт іс-шараларын ұйымдастыру және кандидаттардың сайлаушылармен байланысы туралы сұрақтар қойды.

Шахмардан Байманов байқаушыларға науқанның барысы, кандидаттардың өңірлердегі жұмысы және тұрғындармен кездесу форматтары туралы ақпарат берді. «Ауыл» партиясы өкілдері штабтардың сайлау күніне дайындығы жайлы сауалдарға да жауап берді.

Кездесу соңында тараптар сайлау науқанының өту барысы, халықаралық байқаушылардың қызметі және сайлау үдерісінің ашықтығын қамтамасыз ету мәселелері жөнінде пікір алмасты.

www.election.gov.kz

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҚҰРЫЛТАЙЫНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫН САЙЛАУДА ДАУЫС БЕРУ ТӘРТІБІ

2026 жылғы 23 тамызда Қазақстан Республикасы Құрылтайының депутаттарын сайлау өтеді.

Сайлау учаскесінде сол сайлау учаскесіндегі тізімге енгізілген сайлаушылар, сондай-ақ есептен шығару куәліктерін ұсынған адамдар жеке басын куәландыратын құжатын көрсетуі бойынша дауыс бере алады.

Әр сайлаушы жеке дауыс береді.

Сайлау бюллетені жасырын дауыс беруге арналған кабинада өзі жақтап дауыс беретін саяси партия атауының оң жағындағы бос шаршыға не «Бәріне қарсымын» деген жолдағы бос шаршыға белгі қою арқылы толтырылады.

Бюллетеньді өз бетінше толтыруға мүмкіндігі жоқ сайлаушы өзі сенетін және оның тегі дауыс бергеннен кейін сайлаушылардың тізіміне енгізіліп, тұсына сайлаушының бюллетень алғандығы жөнінде қолы қойылатын адамның көмегін пайдалануға хақылы.

Мыналар ондай адам болуға тиіс емес: сайлау комиссиясының мүшесі, жергілікті өкілді немесе атқарушы органның лауазымды адамы, кандидаттың сенім білдірген адамы, бұқаралық ақпарат құралдарының өкілі, тиісті сайлау комиссиясында тіркелген байқаушы.

Толтырылған бюллетеньді сайлаушы дауыс беруге арналған жәшікке салады.

**Қазақстан Республикасының
Орталық сайлау комиссиясы**

САЙЛАУ БЮЛЛЕТЕНІ

2026 жылғы 23 тамызда Қазақстан Республикасы Құрылтайының депутаттарын сайлау өтеді.

Дауыс беруге арналған бюллетень сайлаушыларға сайлаушылар тізімдерінің негізінде сайлаушының жеке басын куәландыратын құжатты көрсетуі бойынша беріледі.

Сайлаушы тізімге бюллетеньді алғандығы туралы қолын қояды, ал комиссияның бюллетеньді берген мүшесі оған өзінің қолын қояды, сондай-ақ бюллетеньді алған сайлаушының тізімдегі тегінің тұсына қол қояды.

Сайлау бюллетені жасырын дауыс беруге арналған кабинада толтырылады. Оны толтыру кезінде дауыс берушіден басқа адамның кіруіне тыйым салынады.

Сайлаушы саяси партиялардың атаулары бар сайлау бюллетенінде өзі жақтап дауыс беретін саяси партия атауының оң жағындағы бос шаршыға немесе «Бәріне қарсымын» деген жолдың оң жағында орналасқан шаршыға кез келген белгі қояды. Толтырылған бюллетеньді сайлаушы дауыс беруге арналған жәшікке салады.

Бюллетеньге қарындашпен белгі қоюға, сондай-ақ оған қандай да болсын түзету енгізуге жол берілмейді.

Дауыс беру күні толтырылған бюллетеньнің фото- және (немесе) бейнетүсірілімін жүзеге асыруға және оны дауыс беру күні таратуға тыйым салынады.

**Қазақстан Республикасының
Орталық сайлау комиссиясы**

«АҚ ЖОЛ»: QAZALPACK АЛАҢЫНДА БАСҚОСУ ӨТТІ

20 тамызда «Ақ жол» партиясының төрағасы Дания Еспаева бас-таған штаб мүшелері Шымкенттегі QAZALPACK кәсіпорнының ұжымымен кездесті. Жиынға 50-ге жуық зауыт қызметкері қатысты.

Кездесуде кәсіпкерлікті қолдау, отандық өнімнің нарықтағы үлесін арттыру және жұмысшылардың әлеуметтік жағдайы талқыланды. Партия өкілдері кәсіпкерлерді негізсіз кедергілерден қорғау, салықтық

ынталандыруды қайта қарау және өндірісті заманауи технологиялармен жабдықтауға мемлекеттік қолдау көрсету туралы ұсыныстарын таныстырды.

Жиында ішкі нарықты отандық өніммен қамту, кәсіпорындардың тұрақты жұмыс істеуі, жұмыс орындарын сақтау және еңбек құқықтарын қорғау мәселелері айтылды. Пікір алмасуда зауыт қызметкерлері өндірістегі қиындықтар, шикізаттың қолжетімділігі және әлеуметтік кепілдіктер жөнінде сұрады.

Кәсіпорын ұжымы өндірісті дамытуға қатысты ұсынысын жеткізді. Партия өкілдері айтылған мәселелер мен ұсыныстар қаралатынын хабарлады.

RESPUBLICA ШТАБЫ ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ЖАБДЫҚ ӨНДІРЕТІН ЗАУЫТҚА БАРДЫ

Respublica партиясының сайлауалды штабы Астанада энергетикалық инфрақұрылымға жабдық шығаратын кәсіпорынға барды. Кәсіпорын басшысы Асқар Сыздықов кандидаттарға өндіріс барысын таныстырды.

Зауытта металл корпус-тар мен вакуумдық ажыратқыштар мен ұшықтар өндіріледі. Кәсіпорын әзірлеген 20 кВ ұшығы Астанада 2017 жылдан бері қолданылып келеді.

Кездесуде отандық өнімді ішкі нарыққа өткізу және экспортқа шығару мәселелері талқыланды. Қызметкерлер салық жүктемесі, медициналық сақтандыру, кадр даярлау және тұрғын үй туралы сұрақтар қойды.

Партия өкілдері әлеуметтік төлемдерді онтайландыру және сақтандыру жарнасын төлейтін азаматтардың медициналық көмек алу мүмкіндігі жөніндегі ұсыныстарын таныстырды. Сонымен қатар дуалды оқытуды дамыту, кәсіпорындар-

дың маман даярлауға қатысуын арттыру және мамандықтар атла-сы жаңарту жайы сөз болды.

Жиында ірі қалалардағы жас мамандарға арналған қолжетімді жалдамалы тұрғын үйді дамыту мәселесі де көтерілді.

Арайлым ЖОЛДАСБЕКҚЫЗЫ

Басы 1-бетте

БІР БАЛАНЫҢ БАҒАСЫ – 15 МЛН ТЕҢГЕ

Елімізде суррогат ана институтының қауымдастығы мен оларға сұраныстың артуы, ең алдымен, ұлт денсаулығы, оның ішінде репродуктивті медицина саласындағы өткір де өзекті мәселелерден туындап отыр. Денсаулық сақтау саласы ұсынған ресми деректерге сүйенсек, Қазақстандағы некедегі жұптардың шамамен 15-16 пайызы, яғни әрбір алтыншы шаңырақ беделсіз дегтіммен бетпе-бет келіп отыр. Ал әлеуметтік тұрғыдан сараптасақ, отбасылардың ажырасуына себеп болатын негізгі факторлардың көш басында балалы бола алмау тұр.

СУРРОГАТ АНА: ҚОЛДАЙМЫЗ БА, ҚОРҒАЙМЫЗ БА?

Қазақстан Репродуктивті медицина қауымдастығының (ҚРМК) деректері суррогат ана бағдарламалары елдегі қосымша репродуктивтік технологиялардың жалпы көлемінің 3,1 пайызын құрайтынын көрсетеді. Жыл сайын елімізде суррогат аналардың көмегімен орта есеппен 70-тен 100-ге дейін сәби дүниеге есігін ашады. Бүтінде медициналық процедураларды, суррогат анаға төленетін гонорарды, ай сайынғы күтім мен заңгерлік қолдауды толық қамтитын бағдарламаның жалпы құны 8 миллионнан 15 миллион теңгеге дейін жетеді.

Қазақстан – суррогат ана институтын толық заңдастырған және оның коммерциялық, яғни келісімшарттық үлгісін қолдайтын елдердің қатарында. Заңнамалық шеңбер де уақыт талабына сай толығып келеді. Биыл «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексте енгізілген соңғы түзетулерге сәйкес, суррогат ана қызметіне тапсырыс беру құқығы тек Қазақстан Республикасының азаматтары саналатын, ресми некедегі ерлі-зайыптыларға ғана берілді. Бұл қадам шетелдік азаматтардың елдегі бұл қызметті пайдалануын шектеп, саланы коммерциялық трансшекаралық бизнеске айналудан қорғауға бағытталған. Сонымен қатар сарапшылардың пікірінше, бұл саланың жабық сипатына байланысты ресми тір-

жетегін ресми қызметінен қашып, тараптар кейде әлеуметтік желілер мен Telegram-арналар арқылы тікелей немесе арзан делдалдармен келісімге келуге ұмтылады. Сондай-ақ заңда биыл қабылданған шектеулердің де әсері байқалады. Шетелдіктерге және жалғызбасты азаматтарға суррогат ана қызметін пайдалануға тыйым салынуы бұл санаттағы тапсырыс берушілердің заңсыз, «азаматтық» немесе жалған құжаттар жасау сияқты астыртын схемаларға жүгінуіне түрткі болды. Осылайша, қалыптасқан заңсыз жүйелер мен заң бұзу механизмдері қоғамда өте қауіпті үрдістерді туғызады. Соның бірі – делдалдық эксплуатация» мен қаржылық тәуелділік. Қара брокерлер деп аталатын делдалдар әлеуметтік жағынан осал, қаржылық қиындығы бар әйелдерді тауып, оларға тиесілі гонорардың 30-50 пайызын заңсыз иемденіп отырады. Тіпті, әйелдерді арнайы жалдамалы пәтерлерде, яғни «суррогаттық фермаларда» бақылауда ұстап, еркін жүріп-тұруын шектеу, төлқұжаттарын тартып алу жағдайлары да кездеседі.

Тағы бір заңсыз тәсіл – жалған неке және туу туралы құжаттарды бұр-

берумен айналысқан қылмыстық топтарды әшкереледі. Бұл істерде суррогат ана шарты ресми тіркелмей, дәрігерлер туу туралы куәліктерге жалған ақпарат енгізу арқылы баланы шетеле алып кетуге жағдай жасап келген. Бұл қылмыстардың құқықтық салдары өте қатаң болды. Мұндай істер бойынша кінәлілер ҚР Қылмыстық кодексінің 135-бабы, яғни «Бала саудасы» және 385-бабы, яғни «Жалған құжаттарды жасау, жасау немесе өткізу» бойынша 7 жылдан 15 жылға дейін бас бостандығынан айыру жазасына кесіледі.

Заңды институт пен заңсыз нарықтың аражігін салыстырмалы түрде ажырату бұл саланы дұрыс түсінуге мүмкіндік береді. Заңды институт медициналық лицензиясы бар ЭКО орталықтарында жүргізіледі, онда нотариалды куәландырылған шарт міндетті түрде болады, ал тапсырыс берушілер – тек ресми некедегі Қазақстан Республикасының азаматтары. Тұқым эмбрионы гестациялық жолмен, яғни ЭКО арқылы отырғызылады, ал дүниеге келген бала АХАТ органдарында заңды түрде генетикалық ата-анаға тіркеледі. Ал заңсыз нарық, керісінше, медициналық жүйеден тыс немесе жалған құжатпен жасалады, нотариалды шартсыз немесе заңсыз келісіммен жүзеге асады. Ондағы тапсырыс берушілер арасында шетелдіктер мен делдалдар жиі бой көрсетеді және мұнда баланы қолма-қол ақшаға «сатып» алады.

ЖАҢА ЗАҢНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Суррогат ана мәселесін реттейтін басты құқықтық құжат – Қазақстан Республикасының «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» Кодексінің «Суррогат ана болу және қосымша репродуктивтік әдістер мен технологияларды қолдану» деп аталатын 9-тарауы. Аталмыш заңның ең басты ерекшелігі сәби өмірге келген сәттен бастап заңды түрде тапсырыс беруші ерлі-зайыптылардың перзенті болып танылады. Бұл ретте суррогат ананың балаға аналық құқығы жүрмейді және ол туу туралы куәлікке де анасы ретінде жазылмайды.

Заңнама бұл процеске қатысушы тараптар мен дүниеге келетін сәбидің құқықтық мәртебесіне де өте қатаң талаптар жүктейді. Сұранысқа сай, Кодекстің 56-бабы бойынша суррогат ана болуға ниетті кандидаттың жасы 20 мен 35 жас аралығында болуға тиіс. Сонымен қатар оның физикалық, психикалық және репродуктивті денсаулығының қанағаттанарлық екенін айғақтайтын медициналық ұйымның ресми қорытындысы талап етіледі. Сондай-ақ кандидаттың міндетті түрде өзінің кем дегенде бір дені сау баласы болуы шарт. Егер суррогат ана ресми некеде тұрса, бұл қадамға жұбайының нотариалды куәландырылған жазбаша келісімі де қажет.

Өз кезегінде тапсырыс беруші тарапқа қатысты Кодекстің 54 және 59-баптарында нақты критерийлер бекітілген. Біріншіден, олар медициналық ұйым берген қосымша репродуктивтік әдістерді қолдану қажеттілігі туралы арнайы медициналық айғақты ұсынуға тиіс. Екіншіден, ерлі-зайыптылардың физикалық және психикалық саулығын растайтын медико-генетикалық қорытындының болуы міндеттеледі. Ең басты зандамалық талап – тапсырыс беруші генетикалық ата-аналардың кем дегенде біреуі баламен тікелей генетикалық байланыста болуы шарт. Заң бойынша суррогат анаға отырғызылатын эмбрион толығымен донорлық жасушалардан түзілмеуі керек. Яғни, бір мезетте әрі донордың сперматозондың, әрі донордың жұмыртқа жасушасын қатар пайдаланып, одан пайда болған ұрықты суррогат анаға салып беруге рұқсат етілмейді. Ең кемі болашақ әкесінің немесе анасының біреуі өзінің генетикалық материалын беруге,

демек дүниеге келетін сәбиге туған ата-ана болуға міндетті. Ал нәрестенің құқықтық мәртебесіне келсек, ол туған сәттен бастап тапсырыс беруші ерлі-зайыптылардың перзенті болып есептеледі және оның табиғи жолмен туған өзге де балалар сияқты барлық азаматтық, мұрагерлік құқықтары толық сақталады.

Бұдан бөлек, жаңа түзетулер тапсырыс беруші жұбайларға қаржылық және медициналық жауапкершілікті жүктейді. Олар суррогат ананың медициналық тексеруден өтуін, ЭКО процедураларын, жүктілікті жүргізуді, босануды және босанғаннан кейінгі 56 күн, ал асқынулар болған жағдайда 70 күн ішіндегі медициналық күтім шығындарын толық өтеуге міндетті. Келісімшарт жасасудың алғышарты ретінде тапсырыс берушілердің денсаулығы мен генофондын растайтын міндетті медико-генетикалық қорытынды талап етіледі.

Десе де, салада әлі де болса реттелуі керек әрі даулы мәселелер бар. Соның бірі – сәби мүтедіктікпен немесе димкәс болып туған жағдайда тапсырыс берушілердің баладан бас тарту қаупі. Мұндай оқиғалар заңда жеткілікті деңгейде қатаң реттелмегендіктен, нәрестені құқықтық вакуумда қалдыру қаупі жоғары. Екінші жағынан, келісімшартта жүктілікті жасанды түрде үзу шарттары жазылғанымен, Ата Заң деңгейіндегі әйелдің өз денесіне билік ету құқығы мен тапсырыс

бас тартса, суррогат ана тиесілі қаржыны сот арқылы өндіріп алуға толық құқылы.

Ерекше әрі қауіпті жағдайлардағы жауапкершілік мәселесі де заңнамалық реттеуді талап етеді. Жүктілік кезінде немесе босану үстінде суррогат ананың денсаулығына аналық бездің гиперстимуляция синдромы немесе жатырды сылып тастау, яғни гистерэктомия қаупі сияқты елеулі зиян келсе, тапсырыс берушілер қосымша емдеу шығындарын өтеуге және шартта алдын ала жазылған өтемақыны төлеуге міндетті. Өлім-жітім сияқты қайғылы жағдай орын алса, өтемақы сомасы суррогат ананың заңды мұрагерлеріне немесе отбасына төленеді және бұл шартта жеке тармақпен бекітіледі.

Егер де жүктілік суррогат ананың сырқынан тыс, яғни медициналық себептерге байланысты үзілсе немесе сәби өліп тұса, тапсырыс беруші тарап соң мерзімге дейінгі ай сайынғы төлемді және әйелдің денсаулығын қалпына келтіруге кеткен емдеу шығындарын толық өтейді. Дегенмен мұндай жағдайда әйел толық гонорарды ала алмайды, бұл – суррогат ана үшін басты қаржылық тәуекел. ЭКО нәтижесінде егіз немесе үшеш құрсаққа бітсе, әдетте, әр бала үшін 20-30 пайыз көлемінде қосымша үстеме гонорар қарастырылады. Егер медициналық көрсеткіштер бойынша ұрық санын азайту, яғни редукция қажет болса, бұл процедура суррогат ананың жазбаша келісімі берілгенде ғана жүзеге асырылады.

Психологиялық жағдай мен аналық инстинкт мәселесінде де өзіндік күрделілік бар. Заңнамадағы генетикалық ата-ананың басымдығы қағидатына сәйкес, суррогат ананың өмірге келген сәбиді өзіне қалдыруға құқығы жоқ. Босанғаннан кейінгі депрессия немесе баламен эмоциялық байланыс туындаған жағдайда кейбір клиникалар мен агенттіктер психологиялық қолдау көрсеткісі келгенімен, бұл мемлекеттік деңгейдегі тең медициналық көмектің кепілдік пакетіне кірмейді.

Сарапшылардың айтуынша, бұл салада іс жүзінде біршама елеулі мәселелер бар. Медицина мамандары нұсқайтын «соматикалық және репродуктивті тәуекел» тоқталсақ, суррогат аналар ЭКО кезіндегі ауыр гормоналды терапияның кері әсерлеріне және кесар тілігі операциясының қауіптеріне жиі ұшырайды. Тағы бір алаңдатарлық мәселе – суррогаттың бизнеске айналуы. Елімізде суррогат аналардың сәудірі бөлігі бұл бағдарламаға қайталап, яғни 2-3 рет қатысатындықтан, олардың репродуктивті азғасы тез тозатыны байқалады. Суррогат аналарда гестациялық гипертензия мен преэклампсияның пайда болу қаупі табиғи жүктілікке қарағанда 2-3 есе жоғары. Ал хирургиялық босандырудың орташа үлесі – 40-50 пайыз.

Заңгерлер де «форс-мажорлық және заңнамалық вакуум тәуекелін» басты назарға алуды ұсынады. Егер тапсырыс беруші ерлі-зайыптылар жүктілік кезінде ажырасып кетсе, қайтыс болса немесе жеке қаржылық банкроттыққа ұшыраса, сәбиді қабылдап алудан қашу жағдайлары туындауы мүмкін. Мұндай сәтте суррогат ана азаматтық соттарда айлап созылатын процестерге тартылады. Сонымен қатар әлеуметтік қысым мен жұрттан жасырыну мәселесі де бар. Қоғамдағы теріс пікірлерге байланысты суррогат аналардың басым бөлігі бұл ісін жақындарынан жасыруға мәжбүр. Бұл өз кезегінде олардың жүктілік кезінде моральдық-психологиялық тұрғыдан оқшаулануына алып келеді.

Суррогат ана болу еліміз азғасына елеулі гормоналдық жүктеме түсіріп, преэклампсия, хирургиялық асқынулар секілді денсаулыққа қауіп төндіруі мүмкін. Сонымен қатар бұл үдеріс әйелдің психологиялық жағдайына да әсер етіп, посттравмалық күйзеліс қаупін арттырады. Қазақстанда суррогат аналарды медициналық тексеру халықаралық талаптарға сәйкес жүргізілінімен, психологиялық диагностика, алдын ала дайындық және босанғаннан кейінгі оңалту жүйесі өзiрге көбіне формалды сипатта қалып отыр.

Жүйедегі басты оққылар – бір әйелдің қайта-қайта суррогат ана болуына шектеу қойылмауы және босанғаннан кейінгі ұзақмерзімді медициналық-психологиялық бақылаудың мүлде жүргізілмеуі. Мәселен, Америкалық репродуктивті медицина қоғамының талабы бойынша, әйел суррогат ана ретінде екі реттен артық босанбауға тиіс, ал мұндай жүктілікке кесар тілігін жасауға тек бір-ақ рет рұқсат етіледі.

P.S. ≈
Әлеуметтік және психологиялық қорғау деңгейінде суррогат ананы бағдарламаға дейін, жүктілік кезінде және босанғаннан кейінгі 6 ай бойы тегін психотерапиялық оңалтумен қамтамасыз етуді ЭКО клиникалары мен тапсырыс берушілерге міндеттейтін психологиялық сүйемелдеу стандарты керек. Сонымен бірге, суррогат ананың денсаулығына жатырдың алынуы немесе мүтедіктік сияқты ауыр зиян келсе немесе босану кезінде қаза болса, міндетті арнайы медициналық сақтандыру полисін міндетті рәсімдеуді суррогат ана шартының ажырамас бөлігі ету қажет.

келген процедуралардан бөлек, жеке агенттіктер арқылы жасалатын бейресми келісімшарттардың да белгілі бір үлесі сақталып отыр. Жақында Қырғыз Республикасының депутаттары да шетел азаматтарына жергілікті суррогат аналардың қызметін пайдалануға тыйым салу туралы заң қабылдауға ұсыныс тастады.

ҚАРА НАРЫҚТАҒЫ КІТҮРҚЫЛЫҚ

Қазақстанда суррогат ана қызметі заңды түрде рұқсат етілгенімен, оның айналасында бейресми «көлеңкелі» нарықтың қалыптасу қаупі жоғары. Ең алдымен, заңнамалық шектеулерден, жоғары қаржылық сұраныстан және бұл саланы реттейтін арнайы лицензияланатын агенттіктер институтының жоғынан туындап отырғаны жасырын емес. Көлеңкелі нарықтың тамыр жаюына, ең алдымен, суррогат ана агенттіктерінің қызметін реттейтін заңнамалық тетіктердің жоқтығы түрткі болып отыр. Елде суррогат аналар мен тапсырыс берушілерді іздестіретін делдалдық ұйымдарға жеке лицензия немесе арнайы мемлекеттік бақылау талап етілмейді, бұл өз кезегінде заңсыз жеке тұлғалар мен жасырын компаниялардың көбеюіне кеңінен жол ашады.

Бұдан бөлек, заңды процедуралардың құжымбаттығы да кері әсерін тигізіп отыр. Клиникалар мен заңгерлердің 8 миллионнан 15 миллион теңгеге дейін

малау. Тапсырыс беруші шетелдіктер немесе бойдақ азаматтар заңды айналып өткісі келгенде, суррогат анамен жалған неке құю немесе перзентханада туу туралы куәлікке биологиялық анасы ретінде басқа әйелді заңсыз жаздырып, қолдан құжат жасау схемаларын қолданады. Ең сорақысы, бұл үрдіс ЭКО клиникаларынан тыс, ешқандай медициналық бақылаусыз, суррогат ананы «табиғи жолмен» ұрықтандыру арқылы жасырын бала саудасына ұласып кетіп жатыр. Тікелей жыныстық қатынас арқылы жүкті болып, кейін баланы ақшаға айырбастау әктісі суррогат ана болу институтынан мүлде бөлек, Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 135-бабымен жазаланатын тікелей бала саудасы қылмысына жатады.

ҚЫЛМЫС ЖАЗАСЫЗ ҚАЛМАЙДЫ

Құқық қорғау органдары анықтаған нақты істер мен олардың салдары да осы қауіптің бар екенін айғақтайды. Қазақстанның Ішкі істер органдары мен Ұлттық қауіпсіздік комитеті кейінгі жылдары трансшекаралық және ішкі бала саудасы мен заңсыз суррогат ана схемаларының жолын кесті. Соның ішінде репродуктивті клиникалар мен перзентхана дәрігерлерінің қатысуымен ерекше атышулы істер болды. Алматы және Шымкент қалаларында құқық қорғау органдары жаңа туған сәбилерді шетелдіктерге заңсыз

ЖАТАҚХАНАНЫҢ ЖАЙЫ ҚАЛАЙ?

ЖЫЛ САЙЫН ТАМЫЗДЫҢ АЯҒЫ МЕН ҚЫРКҮЙЕКТІҢ БАСЫНДА ҚАЗАҚСТАННЫҢ МЕГАПОЛИСТЕРІ БАСҚА Өңірлерден ағылған ЖАСТАРДЫҢ ЛЕГІМЕН ЖАНДАНА ТҮСЕДІ. СТУДЕНТ АТАНУ – МЫҢДАҒАН ЖАС ҮШІН ҮЛКЕН ӨМІРДІҢ БАСТАУЫ БОЛСА, СОЛ ЖАСТАР ҮШІН БАСПАНА ТАБУ – ЖЫЛ САЙЫНҒЫ ШЕШІМІ ҚИЙН КҮРДЕЛІ МӘСЕЛЕГЕ АЙНАЛЫП КЕЛЕДІ. ЕЛІМІЗДЕ СТУДЕНТТЕРДІ ЖАТАҚХАНАМЕН 100 ПАЙЫЗ ҚАМТУ ЖОСПАРЫ ЖАРИЯЛАНҒАНЫМЕН, БҮЛ БАҒЫТТАҒЫ ТҮЙТКІЛДЕР ӘЛІ ДЕ КҮН ТӘРТІБІНЕН ТҮСПЕЙ ОТЫР.

Елшір ҚАБА (қалай)

Наурызбек САРША

Кейінгі жылдары республика бойынша ауқымды жұмыстар атқарылды. Мемлекет басшысының тапсырмасымен елімізде көптеген студент жатақханасы пайдалануға беріліп, орын тапшылығын бірнеше есеге қысқартуға мүмкіндік берді. Мәдениет және ақпарат вице-министрі Евгений Кочетовтің мәліметінше, қазір студенттердің 85 пайызы жатақханамен қамтылған, ал алдағы уақытта бұл көрсеткішті 100 пайызға жеткізу көзделіп отыр. Дегенмен ресми статистика мен өмір шындығы арасында әлі де қарама-қайшылықтар бар. Жоғары аудиторлық палатасының мүшесі Тілеген Каскиннің айтуынша, министрлік пен операторлардың деректері бір-біріне сәйкес келмейді. 2024-2025 оқу жылында жатақханаларда 10 мыңнан астам орын тапшы болды. Министрлік пен ведомстволық деректер арасындағы алшақтық 31 мың орыннан асып түсті. Бұрын белгіленген 70 пайыз бағдардың өзі кейбір жетекші жоғары оқу орындарында орындалмай отыр: Еуразия ұлттық университетінде бұл көрсеткіш – 51,7 пайыз, ал әл-Фараби университетінде – 56,7 пайыз. Сонымен қатар Қазақ ұлттық университеті мен Еуразия университетінде әкімшілік қажеттіліктерге автокөлік сатып алуға 135 млн теңгеден астам қаражат жұмсалған.

Жоғары оқу орындарының жаңа оқу жылына дайындығын баяндаған Ғылым және жоғары білім министрі Саясат Нұрбек ел бойынша студенттерді жатақханамен қамту мәселесі негізінен шешімін тапқанын атап өтті. Мемлекет басшысының стратегиялық тапсырмаларын жүзеге асыру аясында бүгінде республика бойынша 72 125 орындық 281 жатақхана пайдалануға берілді. Оның ішінде тікелей университет студенттеріне арналған 51 323 орындық 182 жатақхана бар.

Кейінгі жылдары елімізде 250-ден астам студенттердің заманауи жатақханасы салынды. Нәтижесінде, орын тапшылығы 6 есеге қысқарып, студенттердің 85 пайызы тұрақты баспанамен қамтылған.

Осы оң үрдісті жалғастыру мақсатында 2026 жылы ел бойынша 6 857 орынға арналған 18 жаңа жатақхана іске қосылмақ. Бұған қоса, жыл соңына дейін тағы 11 нысанды пайдалануға беру жоспарланған.

– 2026 жылы елордада жалпы сыйымдылығы 3 854 төсек-орындық 4 студенттік жатақхананы пайдалануға беру жоспарланып отыр. Айта кетерлігі, 2026 жылдың наурызында колледж студенттеріне

арналған 938 орындық жаңа жатақхана ашылды. Сонымен қатар 2026 жылдың шілдесінде Қазақ ұлттық спорт университетінің студенттеріне арналған 1 000 орындық жаңа корпус іске қосылды. Осылайша, 2026 жылдың соңына дейін жоғары оқу орындарының білім алушыларына арналған тағы екі студенттік жатақхананы пайдалануға беру жоспарланып отыр, – деп Астана бойынша деректерді қалалық жастар саясаты мәселелері жөніндегі басқармасы нақтылады.

Алматы әкімдігі қазір қосымша тағы 11 нысанның құрылысы жүріп жатқанын қосты. Бұл жобалар жеке инвестициялар есебінен жүзеге асырылып жатыр.

Алматы қалалық білім басқармасы жаңа Инновациялық техникалық колледжді іске қосу жоспарланып отырғанын, оған тиесілі 300 төсек-орындық жатақхана салынғанын мәлімдеді.

Шымкент 804 орындық екі жатақхана, Түркістан облысы 120 орындық бір жатақхана, Атырау облысы 500 орындық бір жатақхана, Қарағанды облысы – 500 орындық бір жатақхана салған.

МЕГОПОЛИСТЕР МӘСЕЛЕСІ

Жатақхана мәселесі көбінесе елдің ірі қалаларында, әсіресе, Алматы мен Астанада ұшыға түседі. Статистикаға сүйенсек, 2025-2026 оқу жылында Алматының жоғары оқу орындарында 221 мың студент білім алса, оның 149 мыңы басқа қалалардан келгендер, ал 19 мыңы – шет-

елдіктер. Бұл үлкен демографиялық ағын жатақханаға деген сұранысты шарықтатып жіберді. Жыл басындағы деректер бойынша, тек Алматы қаласының өзінде ғана 5 176 орын тапшы.

Қалалық жастар саясаты және білім басқармалары ұсынған ресми деректерге сүйенсек, Алматыда барлығы 136 студенттік жатақхана бар. Университеттер базасында 93 жатақхана орналасқан, онда 46,2 мыңнан астам адамды орналастыруға мүмкіндік бар. Сонымен қатар бастапқы нарықтағы баға ескерілетін ЖОО студенттеріне арналған 65 жатақхана 25 мың адамды қабылдай алады. Колледж студенттері үшін: 2025-2026 оқу жылында қалада 88 колледж жұмыс істесе, оның 49-ының өз жатақханасы бар (12-сі мемлекеттік, 15-і жекеменшік, ал 22 жекеменшік колледж жатақхананы жалға алады). Жалпы, бұл бағыттағы нысандар 4 155 орынға есептелген.

Иә, жатақхана жетіспеушілігі – бір күнде шешіле салатын мәселе емес. Дегенмен мемлекеттік тапсырыс механизмінің арқасында бұл көрсеткіш жыл санап азайып келеді. Еске сала кетсек, 2018 жылы республика бойынша жатақхана тапшылығы шамамен 61,4 мың орын еді.

Осы механизм іске қосылған 2018 жылдан бастап 281 жатақхана пайдалануға берілді, бұл 72 125 жаңа төсек-орынмен қамтамасыз етті. Жоба жеке инвестицияларды тарту арқылы жүзеге асырылады: инвесторлар немесе ЖОО-лар өз қаражаты есебінен нысандар салады немесе реконструкциялайды, ал мемлекет шығындарды ұзақмерзімді пайдалану шартымен 6-8 жыл ішінде өтейді.

– Қазір Алматыда студенттерді орналастыру үшін 43 жекеменшік жатақхана мен 22 хостел жұмыс істеп тұр. 2026-2027 оқу жылына арналған баға жатақхананың меншік нысанына байланысты болады. Мемлекеттік жатақханаларда құны айына 15 мың теңгеден, ал жекеменшік жатақханаларда 30 мың теңгеден басталады. Сонымен қатар ALT University №4 жатақханасының базасында 50 төсек-орындық Дағдарыс орталығы жұмыс істейтін болады. Бұдан бөлек, мұқтаж студенттер уақытша хостелдер мен қонақүйлерге орналастырылады, – деп мәлімдеді Алматы қаласының Жастар саясаты мәселелері жөніндегі басқармасы.

Астана қаласының Жастар саясаты мәселелері жөніндегі басқармасы орын жетіспеген жағдайда студенттерге жоғары оқу орындарымен тиісті келісімшарт жасасқан хостелдер ұсынылатынын нақтылады. Қазір мұндай 20 нысан бар. Ай сайынғы құны – 20 мыңнан 40 мың теңгеге дейін.

ӨТЕМАҚЫ КІМГЕ БЕРІЛЕДІ?

Қазақстанда студенттердің жекелеген санаттары үшін жатақханада тұру шығындарын өтеуге арналған арнайы қаржылай көмек қарастырылған. Төлем мөлшері жыл сайын 29 айлық есептік көрсеткішке (АЕК) дейін жетіп, 100 050 теңгені құрайды. Мемлекеттік қолдау аясында берілетін бұл өтемақы әлеуметтік жағынан осал топтағы студенттердің жүктемесін жеңілдетуге бағытталған. Атап айтқанда, бұл көмекке ата-анасының қамқорлығынсыз қалған жетім балалар, I және II топтағы мүгедектігі бар студенттер, сондай-ақ бала кезінен мүгедектігі бар білім алушылар ие бола алады.

Велдер тек бірінші курс студенттеріне ғана емес, оқудың екінші және үшінші курстарында да тұрақты түрде төленеді. Үкіметтің ресми мәліметтеріне сәйкес, бұл бағдарлама бойынша жалпы 7 145 студентке қаржылай өтемақы төлеу жоспарланған. Олардың ішінде 4 651 білім алушы ата-ана қамқорлығынсыз қалған жетім студенттер.

Түйін:

Қазақстанда студенттердің жатақхана мәселесі кезек-кезеңімен шешімін тауып келеді. Жеке инвестицияларды тарту арқылы жаңа нысандар бой көтеріп, мемлекет тарапынан қаржылай қолдау көрсетілуде. Дегенмен мегаполистердегі студенттер санының жыл сайын өсуі бұл бағыттағы жұмыстарды әлі де қарқынды жүргізуді талап етеді. Бастысы қиындыққа тап болған жастар жалғыз қалмай, арнайы орталықтар мен университет басшылығының жедел көмегіне жүйелі түрде жолға қойылған.

ҚҰРЫЛТАЙ

23 тамыз

ЖАҢАРУ ҮШІН ДАУЫС БЕР!

www.election.gov.kz

«ДАУЫС БЕРУ УЧАСКЕСІН ҚАЛАЙ ТАБУҒА БОЛАДЫ?»

2026 жылғы 23 тамызда өтетін Қазақстан Республикасы Құрылтайының депутаттарын сайлауда дауыс беру үшін Қазақстан Республикасының азаматтары өз учаскесін келесі тәсілдер бойынша таба алады:

- Жеке сәйкестендіру нөмірін (ЖСН) енгізу арқылы онлайн-сервистердің көмегімен;

www.gov.kz/sailau

sailau.gov.kz

sailau2026.gov.kz

- Тұрғылықты жері бойынша тиісті елді мекен әкімдігінің Call-орталығына хабарласу арқылы. Call-орталықтардың нөмірлері әкімдіктердің интернет ресурстарында қолжетімді;
- Сайлаушыға арналған дербес шақыруда орналастырылған QR-кодты пайдалану арқылы.

Қазақстан Республикасының Орталық сайлау комиссиясы

ОҚУШЫЛАРЫМЫЗ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЧЕМПИОНАТТА 23 ЖҮЛДЕ ИЕЛЕНДІ

Жақында Бейжің қаласында FIRST LEGO League Asia Open Championship 2026 халықаралық чемпионаты өтті. Чемпионат Beijing Yanqi Lake International Convention & Exhibition Center халықаралық конгресс-көрме орталығында ұйымдастырылды. Жарыс барысында қатысушылар FIRST LEGO League Explore және FIRST LEGO League Challenge санаттарында өздерінің робототехникалық жобалары мен инженерлік шешімдерін таныстырып, әлемнің әр түпкірінен келген командалармен тәжірибе алмасып, бақ сынады.

Қазақстан атынан жарысқа 23 команда қатысты. Олар еліміздің әртүрлі өңірлерінен жиналды. Атап айтқанда, чемпионатқа Астана, Алматы қалаларынан, Батыс Қазақстан, Жетісу, Қарағанды, Павлодар, Абай, Қызылорда және Ақмола облыстарынан келген жас робот техниктері.

Қазақстандық командалардың барлығы елімізде ұйымдастырылған республикалық іріктеу жарыстарының нәтижесінде халықаралық чемпионатқа қатысуға жолдама иеленді. Аталған іріктеу жарыстарын Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігімен бірлесіп USTEM Foundation ұйымдастырды. Жарыс барысында еліміздің әр өңірінен үздік нәтиже көрсеткен командалар анықталып, халықаралық долада Қазақстанның атынан өнер көрсетуге мүмкіндік алды.

FIRST LEGO League – оқушылардың инженерлік, зерттеушілік және командмен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға бағытталған халықаралық білім беру бағдарламасы. Аталған чемпионатқа биыл әлемнің 25 елі мен өңірінен 375 команда жиналды. Жарыс қорытындысы бойынша қазақстандық оқушылар үш екінші, бес үшінші орынға ие болып, 15 арнайы жүлде жеңіп алды. Қазақстандық командалар робот техника, бағдарламалау, құрастыру және жобалық жұмыс бағыттары бойынша жоғары дайындық деңгейін көрсетті.

II орын: • RoboRangers: Harmony School, Астана қаласы; • SBIL: LION: AIRES: «Білім-Инновация» лицейі, Семей қаласы; • KAZBOTS: Оқушылардың инновациялық шығармашылық орталығы және №221 «Келешек» жалпы білім беретін мектебі, Алматы қаласы.

III орын: • Smart Sisters: «Айсаф» мектеп-гимназиясы, Алматы қаласы; • TechnoKids: KERN School, Астана қаласы; • StarDust: Назарбаев Зияткерлік мектебі, Алматы қаласының Медеу ауданы; • FlashForce: «Білім-Инновация» IT лицей-интернаты, Щучинск қаласы;

• ASTRIX: «Мұрагер» мамандандырылған мектеп-лицейі, Қарағанды қаласы.

Арнайы жүлделер: • Nomadic Dragons Jr. West: Challenge Solution Award, Haileybury Astana School, Астана қаласы; • Nomadic Dragons Jr. East: Team Poster Award, Haileybury Astana School, Астана қаласы; • OlAi: Coding Award, №290 «Келешек мектебі», Қызылорда қаласы; • Einsteins: Team Poster Award, Республиканың физика-математика мектебі, Орал қаласы; • Future IT: Team Poster Award, Future-IT робототехника мектебі, Талдыкөп қаласы; • Bad guys: Coding Award, LEAS оқу орталығы, Алматы қаласы; • RoboDiggers: Coding Award, Sana School, Орал қаласы; • Digital Nomads: Team Model Award, «Самури» робототехника мектебі, Павлодар қаласы; • Saturn: Cchallenge Solution Award, №213 «Келешек мектебі», Алматы қаласы; • Future Axioms 218: Core Values Award, №218 «Келешек мектебі», Алматы қаласы; • Ancient T-Rex: Breakthrough Award, «Дарын» мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты, Қарағанды облысы; • PEAK: Robot Performance Award, PhysTech School Almaty, Алматы қаласы; • Silicon Steppe: Outstanding Team Award, Silicon Steppe School, Алматы қаласы; • Orbid: Core Values Award, Назарбаев Зияткерлік мектебі, Алматы қаласының Медеу ауданы; • SKILLSSET: Core Values Award, SKILLSSET SCHOOL, Астана қаласы.

Қазақстандық оқушылардың халықаралық чемпионатқа қатысуы – елімізде робот техникасы, инженерия және STEM-білім беруді дамыту бағытында атқарылып жатқан жүйелі жұмыстың маңызды нәтижесі. Бұл жарыс жас ұрпаққа өз білімдері мен қабілеттерін халықаралық деңгейде сынап, жаңа тәжірибе жинақтауға және әлемнің әр түпкірінен келген құрдастарымен тәжірибе алмасуға мүмкіндік береді.

А.БИМЕНДІ

ҚАЗАҚТЫҢ КЕҢ
ДАЛАСЫНДА ЕЛ БАСҚАРҒАН
АЗАМАТТЫҢ ҚАДІРІН АТҚАРҒАН ҚЫЗМЕТІ
ЕМЕС, АРТЫНДА ҚАЛДЫРҒАН ІЗІ АЙҚЫНДАЙДЫ. БІРІ
ӨНДІРІСТІ ӨРКЕНДЕТТІ, БІРІ АУЫЛҒА ЖОЛ ЖЕТКІЗДІ, ЕНДІ
БІРІ ЕГІННІҢ КӨЛЕМІН АРТТЫРЫП, ХАЛЫҚҚА БАСПАНА,
МЕКТЕП, АУРУХАНА САЛДЫРДЫ. ОСЫНДАЙ САН САЛАЛЫ
МІНДЕТТІ ЕЛДІҢ ОРТАҚ МҰРАТЫ ДЕП ҚАБЫЛДАП, ҚАЙ ЖЕРДЕ ЖҰРСЕ
ДЕ ХАЛЫҚТЫҢ ТҰРМЫСЫН ЖАҚСARTУҒА КҮШ САЛҒАН МЕМЛЕКЕТ
ҚАЙРАТКЕРЛЕРІНІҢ БІРІ – МҰСТАҚЫМ БІЛӘУЛЫ ЫҚСАНОВ.

Ел қамын
әзгесетін

ҚАЙРАТКЕР

Оның есімі Қазақстанның бірнеше өңірінің әлеуметтік-экономикалық даму тарихымен сабақтас. Оңтүстікте Бетпақ даланы игеруге, суармалы жерлерді көбейтуге араласты. Қызылордада күріш шаруашылығын жаңа деңгейге көтеріп, Сыр бойындағы өндірістік және әлеуметтік өзгерістерге жол ашты. Республикалық деңгейде ауыл шаруашылығы, су шаруашылығы мен құрылыс салаларына жетекшілік етті. Ал туған жері Батыс Қазақстанда он жылдан астам уақыт өңірдің экономикасы мен әлеуметтік инфрақұрылымын дамытуға басшылық жасады.

Мұстақым Біләулы 1926 жылғы 30 наурызда қазіргі Батыс Қазақстан облысының Жәнібек ауданындағы Байдуков ауылында дүниеге келген. Балалық шағы ашаршылық кезеңіне тұспа-тұс келгендіктен, отбасымен бірге Ресейдің Саратов, Мичурин, Тула облыстарында, кейін Мәскеу түбіндегі Орехово-Зуево қаласында тұрды. Алғашқы білімді орыс тілінде алды. Соған қарамастан туған жердің тарихы мен ұлттың рухани мұрасы отбасындағы тәрбие арқылы санасына сіңді.

Үлкендер оның зеректігін бала кезінен байқаған. Әсіресе, математикаға қабілетті, күрделі есептерді тез шығаратын, өлең-жырды да бір естігеннен жаттап алатын зерек болып өсіпті.

Оның отбасында ел тарихына қатысты әңгімелер де мол еді. Атасы Ықсан Алаштың көрнекті өкілі, ақын Ғұмар Қарашпен туыстас болған. Жас кезінде Ғұмарға атқосшы болып, башқұрт пен татар елдеріне бірге сапар шеккен. Олардың салт-дәстүрі мен әдебиетін жақсы білген.

Кейін Алаш қайраткерлерінің есімін атаудың өзі қайыпті кезең туған кезде бұл әңгімелер отбасында ғана айтылатын. Үлкендерден естіген тарихи деректер мен жыр-жыраңдар жас Мұстақымның жадында берік орнықты.

Осы ортадан алған тәрбие оның кейінгі өміріне де әсер етті. Елге жауапкершілікпен қарау, еңбекке адал болу, қиындықтан қайтпау сияқты қасиеттері мемлекеттік қызметте жүрген жылдарында анық көрінді.

1945 жылы Алматы теміржол техникумын тәмамдаған соң, Қазақ ауыл шаруашылығы институтының су-техникалық факультетінде білім алды. Инженер-гидротехник мамандығын меңгерді.

Бұл сол кезеңдегі Қазақстан үшін аса қажет мамандық еді. Республикада жаңа жерлерді игеру, суару жүйелерін кеңейту, каналдар мен гидротехникалық нысандар салу жұмыстары қызу жүріп жатқан. Жас маманның еңбек жолы да осы үлкен міндеттермен тоғысты.

БЕТПАҚДАЛАДАН БАСТАЛҒАН ЖОЛ

Мұстақым Ықсанов кәсіби жолын Оңтүстік Қазақстанда бастады. «Жетісайқұрылыс» басқармасында өндірістік-техникалық бөлімге жетекшілік етті, кейін бас инженер, басқарма басшысы қызметтеріне көтерілді. 1958 жылы Бетпақ далалағы ирригациялық құрылыс тресіне басшылыққа келді.

Бұл жылдар оның инженерлік білімі мен ұйымдастырушылық қабілетін шыңдаған үлкен мектеп болды.

Сусыз жатқан даланы игеру үшін су сарналарын тарту, гидротехникалық нысандар салу, жаңа шаруашылықтар ұйымдастыру қажет еді. Мұстақым Ықсанов инженерлік міндетпен қатар, елді мекендерді қалыптастыру, өндірісті ұйымдастыру, мамандарды топтастыру сияқты жұмыстарға да араласты.

Көп ұзамай ол Ильячев аудандық партия комитетінің бірінші хатшысы, кейін Оңтүстік Қазақстан облыстық су шаруашылығы басқармасының бастығы қызметтерін атқарды.

Жетісай өңірінде жаңа совхоздар ашылып, шаруашылықтар қалыптасты. Тәжікстаннан, Хорезмнен, Қарақалпақстаннан қазақ отбасыларын көшіріп әкелу, оларды жаңа қоныстарға орналастыру жұмыстарын қолға алды. Мұстақым Ықсановтың осы өңірді жақсы білуі кейін оның алдына жер тағдырына қатысты күрделі мәселе келгенде ерекше маңызға ие болды.

СЫРДЫҢ БОЙЫ ЖАЙҚАЛҒАН КҮРІШ ЕДІ

1960 жылдардың басында Мұстақым Ықсанов Қызылорда облысының басшылығына келді. Бұл оның мемлекет қайраткері ретінде кеңінен танылған кезеңі болды.

Сыр өңірінің басты мүмкіндігі суармалы егіншілік екенін бірден түсінді. Сондықтан облысқа келгеннен кейін жер мен суды тиімді пайдалану, күріш шаруашылығын өркендету, жаңа алқаптарды игеру мәселелеріне басымдық берді.

Оның Сыр еліндегі алғашқы сапарларының бірі Шиеліге барып, атақты күрішші Ыбырай Жақаевпен кездесуден басталды. Ыбырай Жақаев жердің бабын, судың жайын, күріштің қыр-сырын терең білетін тәжірибелі диқан еді. Мұстақым Ықсанов болса су шаруашылығы мен құрылыс сала-

сының маманы ретінде өндірісті кең көлемде ұйымдастырудың мүмкіндіктерін жақсы меңгерген болатын. Екі қайраткер Сыр бойында күріш атыздығын кеңейтудің маңызды екенін бірден ұғынып, іске кірісті.

Көп ұзамай Сырдарияның сол жағалауындағы жаңа жерлерді игеру жұмыстары қарқын алды. Суару және құрғату жүйелері салынып, егістік көлемі ұлғайды. Жаңа совхоздар құрылды, күріш өсіруге қажетті техника тартыла бастады.

Бұл жұмыстарға республикалық және обдақтық деңгейде қаржы бөлініп, құрылыс трестері құрылды. Шымкентте орналасқан Күріш ғылыми-зерттеу институтының Қызылордаға көшірілуі де Сыр өңіріндегі ғылым мен өндірістің байланысын күшейтті.

Нәтижесінде, Қызылорда күріш өндіруден Кеңес Одағына танылды. Ыбырай Жақаев бастаған диқаншылардың даңқы алысқа жайылды. Еңбек озаттарының қатары көбейді.

Мұстақым Ықсанов жастардың осы іске аралуына да ерекше көңіл бөлді. Егіс алқаптарында жастардың аз екенін байқаған ол комсомол ұйымдары арқылы жас күрішшілер қозғалысын ұйымдастыруға ықпал етті. 1964 жылы Ыбырай Жақаевтың жастарға арналған «Жастарға хат» атты үндеуі жарияланып, ауыл жастарын еңбекке тартуға тың серпін берді.

Осылайша, күріш алқабы өндіріс орны ғана емес, жастарды еңбекке баулитын үлкен мектепке айналды.

Мұстақым Ықсановтың Қызылордадағы қызметі күрішпен шектелген жоқ. Су электр стансаларын салу, суармалы жерлерді көбейту, ауылдарға жол тарту, елді мекендерді абаттандыру, колхоздар мен совхоздарда жаңа өндірістік нысандар тұрғызу жұмыстары қатар жүрді.

Ол шаруашылықтағы ірі жобалардың нәтижесі қарапайым халықтың тұрмысынан көрінуі керек екенін жақсы түсінді. Сондықтан ауылдың жағдайын жақсартуға, еңбек адамын қолдауға басымдық берді.

Қызылордадағы өнімді еңбегі Мұстақым Ықсановты республикалық деңгейдегі танымал тұлғаға айналдырды. Оны орталыққа қызметке шақырды. Қазақ КСР Министрлер Кеңесі төрағасының орынбасары болып, ауыл шаруашылығы, су шаруашылығы, құрылыс және өндірістік инфрақұрылым мәселелеріне жетекшілік етті.

Кейін Жамбыл облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы, одан соң Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің хатшысы қызметтерін атқарды.

Бір облыстың суы мен егістігін басқарған инженер енді республика көлеміндегі шаруашылық мәселелерін шешуге араласты. Оның инженерлік тәжірибесі мен ұйымдастырушылық қабілеті осы тұста кең ауқымда көрінді.

ЖЕР ТАҒДЫРЫ – ЕЛ ТАҒДЫРЫ ДЕП БІЛДІ

Мұстақым Ықсановтың өміріндегі күрделі мәселелердің бірі оңтүстіктегі жер тағдырымен байланысты болды.

Кеңестік кезеңдегі әкімшілік шешімдер салдарынан Қазақстанның оңтүстігіндегі бірқатар аумақ Өзбекстан құрамына өткен еді. Кейін бұл жерлерді Қазақстанға қайтару мәселесі көтерілген кезде, өңірдің жағдайын жақсы білетін Мұстақым Ықсанов арнайы комиссияға жетекшілік етті.

Бұл міндеттің оған жүктелуі заңды еді. Жетісай мен Мырзашөлдің шаруашылығын дамытуға, ел қоныстандыруға, совхоздар құруға кезінде өзі араласқан.

Замандастарының естеліктерінде сол кездегі келіссөздердің күрделілігі айтылады. Қазақстанға қайтарылатын аумақтарды анықтау кезінде Мырзашөл ауданының орталығы Гагарин қаласының тағдыры даулы мәселеге айналды.

Құжатқа қол қою қарсаңында Ықсанов жағдайдың мәнісін анықтауға тырысып, Дінмұхамед Қонаевпен шұғыл байланыс орнатқан.

Бұл оқиға қайраткердің азаматтық ұстанымын танытатын маңызды эпизод ретінде есте қалды. Кезінде өзі ел қоныстандырып, шаруашылық ұйымдастырған жердің тағдыры саяси шешімге тәуелді болған сәт оның жанын ауыртқаны анық.

ТУҒАН ЖЕРГЕ ОРАЛУ

1975 жылы Мұстақым Ықсанов Орал облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы болып тағайындалды.

«ДІЛТАНУ»
КІТАБЫ ЖАРЫҚ КӨРДІ

АҚТӨБЕДЕ КӨРНЕКТІ ҒАЛЫМ, ФИЛОСОФИЯ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ДОКТОРЫ, ПРОФЕССОР, ҚОҒАМ ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТ ҚАЙРАТКЕРІ АМАНГЕЛДІ АЙТАЛЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ МҰРАСЫ ТОПТАСТЫРЫЛҒАН «ДІЛТАНУ» ЖИНАҒЫ ЖАРЫҚ КӨРДІ. ҒАЛЫМНЫҢ КӨП ЖЫЛҒЫ ЗЕРТТЕУЛЕРІ МЕН БҰРЫН ЖАРИЯЛАНБАҒАН ҒЫЛЫМИ ПАЙЫМДАРЫ ЕНГЕН ЕҢБЕК ҰЛТТЫҢ РУХАНИ БОЛМЫСЫН ЗЕРДЕЛЕГЕН ТУЛҒАНЫҢ КЕЙІНГІ ҰРПАҚҚА ҚАЛДЫРҒАН АМАНАТЫ ІСПЕТТІ.

Амангелді Әбдірахманұлы Айталы – қазақ ғылымы мен қоғамдық ойына өзіндік із қалдырған ірі тұлға. Ол саналы ғұмырын елдің рухани дамуына, ғылымға және қоғамдағы өзекті мәселелерді зерттеуге арнады. Философия ғылымдарының докторы, профессор ретінде ұлт болмысы, діл, дін, ұлттық құндылықтар, қоғамның рухани жаңғыруы секілді маңызды мәселелерді зерттеп, ғылыми айналымға өзіндік тұжырымдарын енгізді. Оның еңбектерінен қазақ қоғамының кешегісі мен бүгінгіне ғана емес, болашағына алаңдаған азаматтың ой-толғамы да анық аңғарылады.

Амангелді Айталының тұлғалық болмысын ғалымдығымен ғана шектеуге болмайды. Ол мемлекетшіл қайраткер ретінде де ел өміріне белсене араласты. Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты болып, қоғамдық-саяси мәселелерді көтерді, халықтың көкейіндегі өзекті мәселелерді биік мінберден айтты. Ғылыми ізденіс пен азаматтық жауапкершілікті қатар алып жүрген ол қоғамның тынысын терең түсінуге ұмтылды.

Ғалым зерттеулерінің өзегінде адам, ұлт және қоғам мәселесі тұрды. Сондықтан оның еңбектері белгілі бір кезеңнің шеңберінде қалып қоймай, уақыт өткен сайын жаңаша мәнге ие болып келеді. Әсіресе, жаһандану жағ-

мы. Уақыт өзгергенімен, ұлттың рухани негізі мен өзін-өзі тануына қатысты мәселелер өзектілігін жоймайды. Керісінше, қоғам күрделенген сайын мұндай зерттеулерге деген қажеттілік арта түседі.

Жақында облыс әкімі Асхат Шахаров Амангелді Айталының отбасына арнайы барып, «Ділтану» жинағының алғашқы данасын ғалымның жәрі Гүлжан Сүйінбайқызы Битөреге табыс етті. Кездесуде аймақ басшысы Амангелді Әбдірахманұлының елге, ғылымға және қоғамға сіңірген еңбегін атап өтіп, оның мол ғылыми әрі рухани мұрасын сақтау және кейінгі ұрпаққа жеткізудің маңызын айтты.

Ғалымның жәрі да осы игі іске атсалысқан азаматтарға ризашылығын білдірді. Өйткені көрнекті тұлғаның артында қалған еңбектерін жинақтап, жүйелеп, жарыққа шығару – оның есімін ұлықтаумен қатар, ұлттық ғылымның құнды мұрасын сақтауға бағытталған ортақ іс.

ҒАЛЫМ МҰРАСЫ – ҰЛТ ҚАЗЫНАСЫ

Амангелді Айталының өмір жолына үңілгенде ғалым мен азамат болмысының бір арнада тоғысқанын көреміз. Ол ғылыми зерттеумен шектелмей, қоғамның тынысын сезінген, ел тағдырына алаңдаған қайраткер

дайында ұлттық болмыс, рухани құндылық, дін мен қоғам, дәстүр мен жаңашылдық, жастар тәрбиесі сияқты мәселелердің маңызы арта түскенде, Айталының ғылыми пайымдары қайта зерделеуді қажет етеді.

Ақтөбеліктердің ғалымды «Ақтөбенің абызы» деп ардақтауы да оның өңірдің қоғамдық өміріндегі орнын айғақтайды. Амангелді Айталы туған елінің тыныс-тіршілігіне белсене араласып, жастарға бағыт-бағдар берді, ғылым мен білімнің қадірін насихаттады. Парасатты пайымы мен азаматтық ұстанымы арқылы кейінгі буынға өнеге қалдырды.

«ДІЛТАНУ» – ҒЫЛЫМИ МҰРАНЫҢ ЖАЛҒАСЫ

Жақында жарық көрген «Ділтану» жинағы – ғалымның ғылыми мұрасын жүйелеп, оқырманға қайта ұсынған маңызды еңбек. Жинаққа Амангелді Айталының көп жылғы ізденістерінен бірге бұрын еш жерде жарияланбаған ғылыми пайымдары да енгізілген.

Еңбектің басты құндылығы – қазақ халқының дүниетанымы мен рухани болмысын тереңірек түсінуге мүмкіндік беретін ғылыми ойлардың топтастырылуында. Діл мәселесін зерттеу арқылы ғалым ұлттық сана-ның табиғатын, рухани құндылықтардың қоғамдағы орнын пайымдауға ұмтылды. Бұл ретте оның еңбектері ұлттық болмысты өткеннің мұрасы ретінде ғана емес, қазіргі қоғамның дамуына ықпал ететін маңызды құбылыс ретінде қарастырыумен құнды.

«Ділтандудың» жарық көруін бір кітаптың оқырманға жол тартуы деп қана бағалау жеткіліксіз. Бұл – ғалымның ғылыми ойларын жаңа буынға жеткізудің, оның зерттеулерін қайта айналымға енгізудің маңызды қада-

болды. Қаламынан туған еңбектер қазақ қоғамындағы күрделі мәселелердің мәнін ашуға, оларды ғылыми тұрғыдан пайымдауға қызмет етті.

Ұлттың өзін-өзі тануы, рухани құндылықтарды сақтау, дәстүр мен жаңашылдықтың арақатынасы, дін мен қоғам байланысы, жастар тәрбиесі – ғалымның назарындағы негізгі тақырыптардың қатарында болды. Сондықтан оның ғылыми мұрасы бүгінгі қоғам үшін де маңызын жоғалтқан жоқ.

Амангелді Айталы көп жыл еңбек етіп, шәкірт тәрбиелеген Ақтөбеде ғалымның есімін ардақтау іс-шаралары жалғасып келеді. Былтыр Ақтөбеде ол тұрған үйге ескерткіш тақта орнатылды. Бұл – ғалымның ел тарихындағы орнын айшықтайтын тағзымның бір белгісі.

Ал «Ділтану» жинағының жарық көруі – осы тағзымның мазмұнды жалғасы. Өйткені тұлғаны ұлықтаудың ең нәтижелі жолы – оның есімін ғана есте сақтау емес, еңбегін, ойын, ғылыми мұрасын кейінгі ұрпаққа жеткізу.

Амангелді Айталының ғибратты ғұмыры мен ғылыми мұрасы Ақтөбе үшін ғана емес, қазақ ғылымы мен ұлттық ой-сана үшін де бағалы. Оның еңбектері ұлттың өзін-өзі тануына қызмет етсе, «Ділтану» секілді жинақтар сол мұраны уақыт қойнауында қалдырмай, жаңа буынның игілігіне ұсынуға мүмкіндік береді.

«Ақтөбенің абызы» атанған ғалымның ойлары осылайша ел жадында ғана емес, ғылыми еңбектері арқылы да жалғасын тауып келеді. Оның әрбір зерттеуі – ұлттық руханиатты тануға, қоғамның өз болмысын тереңірек түсінуге бастайтын құнды мұра.

Жанна КӨПЖАНОВА, Ақтөбе

«ОСЫ БАЛАНЫҢ АТЫН У БАСТА АДАЛБЕК ДЕП ТАУЫП ҚОЙҒАН СЕКИЛДІ. «АТЫНА ЗАТЫ САЙ» ДЕП ОСЫНДАЙ АЗАМАТТАРДЫ АЙТАДЫ... МҮНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ ТУРАЛЫ СӨЗ БОЛҒАНДА, ІРГЕТАСЫ МЫҚТЫ ҚАЛАНҒАН ҮЛКЕН САРАЙ КӨЗІГЕ ЕЛЕСТЕЙДІ...». ҚАЗАҚТЫҢ АЙМАНДАЙ АҚЫЗЫ ЕСЕНҒАЛИ РАУШАНОВ ЖАНЫНДАЙ ЖАҚСЫ КӨРТЕН ІНІСІНІҢ БІР ТОП ӨЛЕҢІН АБАЙ АҚПАРАТТЫҚ ПОРТАЛЫНДА ӨЗ «БЕТАШАР СӨЗІМЕН» БАСТАП, ОСЫЛАЙ АҚ БАТА БЕРГЕН ЕКЕН.

«Арғы беттен қарғып өткен» қаншама ақын болды. Бозінгендей боздап өткен Жәркен жырау Бөдешұлы, бостандықтың бозторғайы Несіпбек Айтұлы, «қызыл сызық араны бөлгенменен, жүректің болмайды екен шекарасы» деп сағыныш жырын сапырған Марфуга Айтқожина... Бәрі де туған жерді, сағынышты, өзекті өртер мұңды тербеді. Маржан, Қасым, Мұқағали қыратынан өзгеше самал болып аңқылдады. Қазақ поэзиясына өшпес өрнек салды.

Ал Адалбек ақын да солардың ізін басып, шекараны «аттап-бұттап», ноқтаға басын ұсынғысы келмеген асау жырымен, аңыз тағдырымен отанына оралды.

Заманымыз бір. Заңғар тау – Алтайдың бауырында туып өстік. Ол Сәден Әнуар сынды белгісіз дүлдүл шауып өткен, Шәріпхан Көгедаевтың ізі қалған көсем өлке – Сауырдың түлегі. 1969 жылы 22 наурызда туған. Менен екі жастай кішілігі бар.

Адалбек жиырмаға толар-толмас жігіттік шағында: «Бабамның басы» сынды өлеңімен өрттей лаулады. Сол кездегі «Шұғыла» журналының жауапты әдеби редакторы, ақын Сәли Садуақасұлы оның өлеңін басып, «Сүйріктерге сүйсінгенде» атты мақаласында таңдай қаға, тамсана баға берді. Кейіннен осы жайлар сөз болғанда Адалбек ақын «Ана тілі» газетіне, Н.Саматұлына берген сұхбатында былай депті («Ана тілі» газеті, 2002 жыл, №12-13):

«10-12 жастағы топ бала ауыл сыртында доп ойнап жүр едік. Бір шұқанақтан бас сүйек тауып алып, доп орнына жабыла теуіп кеттік. Соны көрген Құнияз шал «Балаларым-ай, кім біледі, бұл бір батыр бабамыздың басы шығар? Неге тебесіңдер?» деп қу басты ешпен көтеріп алып, қырат басына жерлеп, құран оқыды... Төпкеніміз Махамбет ақынның басы болып елестей берді. Ақыры, «Бабамның бас сүйегі» деген өлең жаздым. Ол 1989 жылы «Шұғыла» журналында жарық көрді. Көзі ашық жұрт пікір білдіре бастады...»

1993 жылы Шыңжаңда «Үкілі ырғай» атты жастардың жыр жинағы шыққаны бар. Сол кездің өзінде-ақ, «Үкілі ырғайға» үңілгенде» атты мақала жазып, жастар шығармашылығына үңіліп, Адалбек ақынды да айрықша атаған едім.

Әлебиет өлкесіне аңыз боп келген Адалбек осыдан кейін еш тоқтап қалмады. Алтайдың күнгей, теріскейін түгендеп, Атажұртқа жетті, алмас қылыштай жарқылдады. Есенғали ағасы айтқан адалдығынан айнымады. Ұлттық рух – қазақтың тарихи жады, түркілік сана, едік мұрат жас ақын Адалбекті көк түріктер рухымен өрге жетеледі, еңкеймеуді үйретті. Жалғыз жортас да жалықпас, жабықпас жанкешті күлмен баулады.

Атамекен, туған жер, сағыныш, көш, шекара, ел мен жер тағдыры отты жырының өзегіне айналды. Мекен жырларымен мекіреңіп қалмай, адамның ішкі ірімін, махаббат пен ғазуатты нәзік те сыршыл сезіммен жырлады.

Көркемдік көкжиегінде табиғаттың тал бесігінде тербелді, «Тау да өлең, тас та өлең». Қазақ даласының жартасын құшақтап та, бір тал жусанын іскелеп те еміренді, тебіренді. Тау – биіктік. Өзен – өмір. Бұлт, тұман – мұң. Сағым мен самал – сағыныш. Таң – үміт. Асау жел – уақыт. Күс – еркіндік. Қарлы шың – рух. Түн – жалғыздық... Оның санасында, қаламында қанат бар, шекара жоқ. Көгінде еркін самғады. Көлінде көсіле жүзді.

Дала жырауларын жаттап өскен Сауыр түлегі қара сөзден кенде емес. Абайдың ой тереңдігін, Мағжанның сыршылдығын, Мұқағалидың мұңын, Төлегеннің кең тынысын, Жәркен мен Марфуганың сағыныш сарынын оқи жүріп, тоқи жүріп, толқыды. Ақындық қолтаңбасын жасап «Адалбек ақын» атанды.

«Бабасының басын» жоқтап жыр жазған ақынның өмірі де, өлеңі де – ендігі жерде өзі сезген-сезбеген қалыпта тұтастай поэмаға айналды.

Оның алдында ең үлкен күдірі, ең үлкен даңғыл, қан мен жастан аман қалған қаралы көш – «Қоңыраулы керуен» жатты. «Айыра алмай досым менен қасымды, Қайыра алмай төктім жауын жасымды. Тауып алмай болмас атамекенді, Шауып алмай тұраң кезде басымды.

АҒЫНАН ЖАРЫЛҒАН АҚЫН

*Әдіра қап серкелік пен серілік,
Қашип барам жүк астында көміліп.
Тана қыздар талағы боп тағдырың,
Телтектерге кеткеннен соң телініп.*

*...Өлеңі екен өзектегі өр үміт.
Қара түтнінің аман шыққан көрінен,
Серің үшін сергелдең де серуен.
Атамекен құшағыңды аша бер,
Келе жатыр қоңыраулы керуен...*

Бұл шын мәнінде, «Бабамның басының» жалғасы, қанаты қырқылып қырға түнген қыранның қайта түлеуі, ел мен жерді аңсай ұшқан алапат сағыныштың ұшқыны. Қаңтарылған қазақ көші қайта ағытылған шоғырда – ақ боз атты батыр да, ақ жүргені қолына алған ақын да келеді. Ақжарма жырдың қасиеті қара жердің төсін солқылаттып, Атажұртқа – Қазақ даласына шұбады. Жай шұбаған жоқ, шұбат жырын, шудалы сырын, балға малған күміс қасықтай қасиетті тілін әкелді.

Адалбек Ахмәді шығармаларындағы басты ұғымдардың бірі – Туған жер, Атамекен. Ақын үшін атамекен – туған жер ғана емес, тарихи жадының, ұлттық болмыстың, ата-баба рухының символы. Оның аузынан төгілген маржан жырларды жеке адамның сағынышты сезімі деп түсіну кемдік етеді. Оның жырларында ұлттың ортақ сағынышы, рухы, үні бар. Бұл ақын поэзиясындағы ерекше бөгенай – эпикалық тыныс, көкжал рух, сөнбес сәуле.

Ақынның Атамекенте деген сел сезімі де ерекше:

*Айналайын атамекен, армысың,
Байланайын босағаңа, бармысың.
Тауға дәйім кетіп қалғым келетін,
Шақырғанда нән қараай, қарлы шың.*

*Адал ұлың алдында кеп тұр жылап,
Көзім алды бара жатыр бұлодырап.
Әнау жақта күн артынан күн құлап,
Беталыссыз барады ағып мың бұлақ.*

*Үйшігімнің іргесінен үріп жел,
Алыстадым армандармен түбін көр.
Қазғымның жанары боп жылайын,
Киелі тау кербез ұлға ұзым бер...*

«Қазағымның жанары боп жылайын» – ақын үшін бұл – сағыныш, махаббат, уәдә-

серт. Отанды шексіз сүйген ег жүректің ерекше әмірі, қанымен, жанымен айтқан жан сыры.

Ол тәуелсіздікті тек саяси ұғым ретінде емес, рухани азаттық ретінде түсінді. Едік, тіл, жер, тарих мәселелері оның өзегінен өлең болып ағылды.

«Шолпан әлі туған жоқ» өлеңінде былайша толқиды: *Тау жақта байғыз шақырды. Тұтпап өлеңнің тааасы төсті басымды, Аузыма тістеп жетсем деп саған жүректі, Отырмын таңның Шолпанын күтіп ақырғы.*

*Шолпаным менің,
Туасың қашан түтіп таң,
Жатырмын шөлдеп сәулеге*

*сүттей бір ұрттам.
Сәулемнің ауылы сонау бір қырдың астында,
Тезірек жетіп ызарын түтннің ұмытсам...*

Мұндағы теңеулер – жай эпитет емес, кейіптеу мен метафораның астаусы. Түн – үнсіздік пен жалғыздықтың бейнесі. Ал «тас керен» тіркесі сол үнсіздіктің шегіне жеткен сиполопиялық күй, жанның аласұрған өрті. «Отырмын таңның Шолпанын күтіп ақырғы...» деген тармақ шығарманың философиялық кілті.

Шолпан – таңның хабаршысы, үміттің нышаны, жаңа өмірдің белгісі, бақытты күннің көкжиегі. Ақынның жырлағаны жай ғана табиғат бейнесі емес, оның Шолпаны – адам жаны күткен рухани жарық, өмірдің мәні. Адамның жүрек жарасын емдейтін ішкі жаңғырығын, үмітін, ертеңін, қиял қырындағы арманының ақ құсын күту. Осылайша, ақын күткен ақ сағыныштың жалауы – бозара дірілдеген бозғыл таудың бауырында, Шолпанды күтіп тербеле толқиды. Жай ғана толқмайды, ақындық леппен жүректі шымырлатады.

А.Ахмәді поэзиясындағы бұл тәсіл М.Жұмабаев поэзиясындағы символизм мен Ж.Нәжімеденов жырындағы философиялық лиризмді еске салады.

Ақын кейде Атамекеннен іздеген жоғын таба алмай аласұрады. Асау жүрегі тар қалаға синай, еркін даласын іздейді. Қиялы қыр кезеді.

*Тік түскен туырлықтың төсігінен,
Сәуленің сүтін еміп жетіліп ем.
Кеудеден кетпей қойды-ау, есіл бейіңе,
Тербеген, беу, туған жер, бесігім ең...*

(«Туған жер» өлеңі)

Немесе:

Түн.

*Таулардың етегі тыныш табын,
Қалбаң-қалбаң етеді жыныста кім?!
Ай астында ақсүйек арманымды,
Алғаш рет аялап уыстадым.*

Елес.

*Жарық жұлдыздар қашан ақты?
Ай шуағым, сүт сәлем шапағатты.
Шығып кеткен жүректің шеңберінен,
Татпай жүрмін ауылы махаббатты.*

Түс.

*Бәрі де бұлыңғыр түске айналады,
Арғы бетте ақ тырнам ұшпай қалды.
Күте-күте суыған сезімдердің,
Кірпігіне тұңғыш шық байланды.*

Таң.

*Тағы да сағыныш сарсаңы ма?..
Уһ, жеттім-ау ақыры аңсарыма.
Сақнап келген сабырдың сақинасын,
Жүрегіңнің салайын саусағыма!..*

Ақын тау-далаға айналады. Тау-дала ақынды тербейді. Бірін-бірі құшақтап үнсіздік бесігінде іштей арпалысатын сәті аз емес.

Рухы биік болғанмен жүрегі нәзік ақынның ең осал тұсы – оның «Жалғыздығы». Егер, ол жалғыз қалмай, тобырлар тойында той тойлап жүрсе, «жалғыз» жүрмесе, ол ызандыған масаның досы, мәңгірген мас тірліктің иесі. Бір ауыз сөзбен айтқанда, жанының «Жалғыздығын» сезінбеген жан ақын емес. Кемтар саналы, кемікес ойлы, қарнының қампирғанына мәз адам ақын түгілі, қалам ұстауға жарамайды. Біздің Адал да Жалғыз. Үнемі «ЖАЛҒЫЗДЫҚ» құшағында құсалы кейіпте көріңді.

*Бәрі жалғыз: Жалғыз әлем, Жалғыз Күн.
Жалғыз емен тұр басында жал-құздың,
Жалғыз Жерде жалғыз жүрмін адастып,
О, махаббат, жалғызсың ба?! Жалғызбын! ...*

*Жалғыз өмір: Жалғыз өлім, Адамға.
Жалғыз бақыт жеткілікті маған да.
Маң далада жалғыз жүрмін мыңырап,
Жалғыз кеткен арманымды табам ба?!..*

*Жалғыз барып мұң шағайын еменге,
Жалғыз жылу жүсіріп жүр денемде.
Жалғыз емен тұр басында жал-құздың,
Жалғыз Жерде жалғыз жүрмін адастып,
О, махаббат, жалғызсың ба?! Жалғызбын! ...*

Бұл жерде жалғыздық – тек адамның көңіл күйі емес, ғарыштық заңдылық, Әлемнің өзі жалғыз, адам сол әлемнің бір бөлшегі. Жалғыздық жау емес, Тағдыр. Одан ешкім қашып құтыла алмайды.

Адалбектің «Жалғыздығы» тіпті де басқаша. Ақынның – «алаң да, алаң, алаң жүрт...» деп жүдеген көңілдің жүткенін ұстап қыр басында жүрген жалғыз көлеңкесінің, ең соңында бір ғана арманы бар. Жалғыздықпен жан жарасын емдеген, өзепін жарып шыққан өлең өлмесе болғаны – жалғыз жанның құрбандығының өтеуі қайтады.

Адалбек білді-білмеді, сол арманына жеткен ақын. Көп ақын, соңғы бесініске, аялдамаға жеткенше: «жақсы дүниені енді жазамын» деп армандайды. Айға қарайды, жұлдызды санайды. Үміт құсын үкілеп ұшырады. Шын мәнінде, ол өз биігін әлдеқашан тапқан, жұрты да таныған, бағалаған. Мәресіне жеттім деп мәре-сәре күй кешпесе де, жұрт қимаған «қызыл шеңберден» озып өткен, шауып жеткен, көмбесінде көсіле ойнақтаған...

Адал ақынға да еш шүбә жоқ. Тағасы тозып, табаны тасырқаса да, оның бәйте шұбары әлде қашан тізігін ұстатқан.

Ақын жырларында жары Жанарға, қызы Сағынышқа арнаған тәтті жырлар да таңдай-да қалады. Ақын туған жерін, Атамекенін қалай құлай сүйсе – жарың, балапанын солай аймалайды.

*Құдай қосқан Жанарым – өмірлігім,
Көк дөнендей тулап тұр көңіл бүгін...*

*Тәңірім сен, Арым сен, Жарым да сен...
Сағыныш – жыр өзегі, ақынның қызғалдағы. «Сағыныш» атты ұзақ толғауы бар.*

*Алдымен Ана, өзіңнің,
Шапағатыңды сағынғам.
Қарашығандай көзіңнің,
Махаббатымды сағынғам.
Дірілдеп күміс Ай батқан,
Көліңді керім сағынғам... – деп басталатын жыр, одан әрі – «Сағынғам Атамекенді...!» – дей келіп:*

*Сарғайып жүсіріп сан жылыдар,
Сарқылған кезде жеттім мен.
Сарғайып кеткір тағдырлар,
Аман қалып төпкіңнен.
Өкпесін айтм тағдырға
Алатау сенің алдында
Ұларың, Ұлың жылап тұр!..
Сарғайған сарғыш нұрыңды
Сар тандағы шуақ қыл.
Сарғайып жеткен ұлыңды
Сарыарқаға лақтыр!
Самарқау салқын санамды,
Сағынышымнан босатпа.
Сағынып жеткен балаңды,
Сары қызыңа қосақта!
Сары желмен жарысып,
Сарарқада сандаласын.
Сары қызыңмен танысып,
Сағынышын малдансын,
Сары ізнен ән қалсын
Салқын дүние таңғалсын... – деп баяғы жыраулар сарынымен арнасынан асыптөгіледі. Ең соңында ақын:*

*Сүйіңші, Сүйіңші беріңдер!
Келіңдер!.. Үйіме еніңдер!
Сағынышымнан жаралған,
Сағынышымды көріңдер!*

*Сағынышымнан жаралған
Сағыныш деген қызым бар..
Сарғайып туған Шолпандай
Сағынып көрген қызым сен.
Сағынып жүсіріп арқандай
Қайтер едім үзілсем!
Сағынышымнан жаралған
Сағынышым бар менің,
Сағынам, жарандар
Сағынам, мәңгі Елім.
Сағынышым бар менің!!! – деп толқиды.*

Біз айтқан толғаудың ең шарықтау шегі, биігі. Ақынның мұратына жеткен, асыл арманының орындалған бақытты сәті!

Адал поэмаасының бір кейіпкері – жары Жанары, енді бірі – қызы Сағыныш. Оның жан жарасының жалғыздығын емдеген жұбаныштары.

Сөзімізді жинақтай келгенде, Адалбек ақын күрделі философиялық ойды бейнелі суретпен жеткізген ақын. Көптеген табиғат бейнесін астарлы мағынамен бере алды, символизмге шебер. Кейіпкердің ішкі жан дүниесін терендей ашып, адам жанының нәзік қылын шеберлікпен шертеді. Өлеңдерінің әуесділігі ерекше, музыкалық ырғақ басым. Абай айтқан: «сөз сарасын» толқындата ойнатады. Философиялық ой түйіндеуден – уақыт, өмір, тағдыр, жалғыздық мәселелерін терең толғаныспен тербейді.

Ақын шығармаларында қазақ поэзиясының дәстүрлі мектебі сақталған. Көркемдік тәсілдерді батыл қолдануда да құланын еркін жаяды. Өзгені қайталамайды. Сауыр самалын сүйіп есейген қара домалақ ұлдың тілі, сөз қолданысы да ерекше. «Бөтен сөзбен былғанбаған», балғаның сабындай жырлардың арқауы берік. Оқырманын шаршатпай, шалдықтырмай өзімен бірге ертіп жүреді. Хас жүйрікке тән белінің бәрі бар!

«Шолпан әлі туған жоқ», «Аян» сынды бірнеше жыр жинағының авторы. Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі. Республикалық жыр байқауларының жеңімпазы.

Қорыта келгенде, Адалбек Ахмәді – қазіргі қазақ поэзиясындағы көркемдік мәдениеті жоғары, ұлттық рухты терен жырлаған ақынның бірі. Жай ғана ақын емес, тарғалаң тағдыр өларасынан сұрылып шыққан көкжал рухты өршіл ақын. Оның өміршен жырлары қазақ әдебиетінің тәуелсіздік дәуірінде есептен жас буынның кеңістігінде өз жалауын желбіретіп тұр.

Жәди ШӘКЕНҰЛЫ,
жазушы

72 ВОКЗАЛ КҮРДЕЛІ ЖӨНДЕУДЕН ӨТТІ

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ ТЕМІРЖОЛ ВОКЗАЛДАРЫ МЕН ОЛАРДЫҢ ИНФРАҚҰРЫЛЫМЫН АБАТТАНДЫРУ ЖӨНІНДЕГІ ТАПСЫРМАСЫН ОРЫНДАУ АЯСЫНДА ҚАЗАҚСТАНДА БҮКІЛ ЕЛ БОЙЫНША 124 ВОКЗАЛДЫ РЕКОНСТРУКЦИЯЛАУ БОЙЫНША АУҚЫМДЫ БАҒДАРЛАМАСЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛЫП ЖАТЫР.

Вокзал инфрақұрылымын кешенді жаңғыртуды көздейтін бастамаған Үкімет баса мән беріп отыр. Атап айтар болсақ, ғимараттар мен инженерлік желілерді жаңарту, платформалар мен вокзал маңындағы аумақтарды реконструкциялау, куту залдарын кеңейту, заманауи қауіпсіздік жүйелерін, лифтілер мен көтергіш құрылғыларды орнату, сондай-ақ кедергісіз орта

құру мақсат етіліп отыр. Ең қақты тозған нысандарда ескі ғимараттар қалпына келтіріліп, орнына жаңа жолаушылар кешендері салынды.

2026 жылғы 20 тамыздағы жағдай бойынша, Үкімет еліміздің 17 облысында 72 теміржол вокзалын реконструкциялауды аяқтады. Тамыз айының соңына дейін тағы 34 вокзалды пайдалануға беру жоспарлануда, 15 нысанда жұмыстар қыркүйек айының соңына дейін бітеді.

Жалпы алғанда, 2026 жылы 124 вокзалдың 121-ін реконструкциялау жоспарлануда. Тағы үш ірі нысан – Астана, Алматы және Түркістан вокзалдары 2027 жылы аяқталады. Олардың тарихи-архитектуралық құндылығы бар, сондықтан жұмыстар ғимараттардың бастапқы сәулеттік келбетін сақтауға қойылатын талаптарды ескере отырып, жеке кесте бойынша жүргізіледі.

Вокзалдарды жаңғырту инфрақұрылымды артып келе жатқан жүктемеге

бейімдеуге және ірі тораптық стансалармен қатар өңірлерде де жолаушыларға қызмет көрсету сапасын арттыруды қамтамасыз етеді.

Қабылданып жатқан іс-шаралар теміржол инфрақұрылымының сенімділігін арттыруға, қызмет көрсету сапасын жақсартуға және жолаушылар үшін неғұрлым қолайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді. Теміржол тасымалын дамыту және вокзалдарды жаңарту аясында жолаушылар саны көбейсін деп болжанып отыр. Бұл көлік тораптарына жүктемелі арттырады және қызмет көрсетудің заманауи стандарттарын сақтауды талап етеді.

Қазір Ауыл, Белағаш, Қонаев, Ақкөл, Курорт-Боровое, Макинка, Шортанды, Аққыстау, Ганюшкино, Риддер, Шемонаиха, Талдықорған, Қазақстан, Семипалатинск, Шыңғырлау, Айс, Нұра, Қарағанды-Сұрыптау жп, Қарағанды-Сұрыптау тақ, Жаңа-Қарағанды, Құсмурын, Аманқарағай, Талап,

Жаңақорған, Қазалы, Шиелі, Бозшакөл, Тайынша, Жаңасілі, Саумалкөл, Теміртау, Жақсы, Қарасор, Шетпе, Жетісу, Сарыоба, Аршалы, Сарыбел, Дария, Мырза, Шамалған, Железородный, Ұзынағаш, Сексеуіл, Сағыз, Доссор, Мақат, Ақадыр, Тимур, Арыс-2, Мойынты, Жалтыр, Державинск, Ереймен-

тау, Еркіншілік, Өлеңті, Шалқар, Шұбарқұдық, Боранды, Көктұма, Ақши, Шідерті, Қалқаман, Манкент, Жаңақара, Қызылжар, Қаражал, Орал, Алтай, Күмістау, Арқалық, Түлкібас вокзалдары пайдалануға берілді. Алдағы уақытта қалған вокзалдар күрделі жөндеуден өтеді.

ЕҢ БИІК ШЫҢ – ЕҢБЕКТІҢ ШЫҢЫ

ҚҰРЫЛЫСШЫЛАР КҮНІ ҚАРСАҢЫНДА ҰЗАҚ ЖЫЛ ЕҢБЕК ЕТКЕН САЛА МАМАНДАРЫНЫҢ ЕҢБЕГІ ЕЛЕНДІ. ОЛАРДЫҢ ҚАТАРЫНДА VI GROUP КОМПАНИЯСЫНЫҢ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІ ДЕ БАР. ЗАҒЫПАР ДОШАНОВ – СОЛАРДЫҢ БІРІ. ЖЫЛДАР БОЙЫ АДАЛ ЕҢБЕК ЕТПІ, СОЛ ЖОЛДА ТҮРЛІ ЖЕТІСТІККЕ ЖЕТКЕН ОЛ «ЕҢБЕК АРДАГЕРІ» МЕДАЛІМЕН МАРАПАТТАЛДЫ. ОНЫҢ ЕҢБЕК ЖОЛЫ МЕН ТҮЛҒАСЫ – БІЛІМ, ЕҢБЕГІ МЕН ЖАУАПКЕРШІЛІГІ АРҚЫЛЫ ЕЛІМІЗДІҢ ҚҰРЫЛЫС САЛАСЫН ИҢІЙМЕН КӨТЕРІП КЕЛЕ ЖАТҚАН ТҮТАС БІР БУЫННЫҢ ЖИЫНТЫҚ БЕЙНЕСІ СЕКІЛДІ.

Жалпы, «Еңбек ардагері» медалі түрлі салада ұзақ жыл табанды еңбек етіп, кәсібіне адалдық танытқан азаматтарға беріледі. Бұл марапат еңбектің қадірін, ұрпақ сабақтастығын айқындайды және еңбек адамына деген құрметті білдіреді.

ЕҢБЕКПЕН ШЫҢДАЛҒАН ЖЫЛДАР

Зағыпар Дошанов Қостанай облысы Арқалық қаласында дүниеге келген. В.Ленин атындағы Қазақ политехникалық институтында білім алып, «Түсті металдар металлургиясы» мамандығын меңгерді. Кейін еңбек жолы оны құрылыс саласына алып келді. Осы бағытта білімін жетілдіру үшін Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университетінде құрылыс мамандығын оқиды.

Зағыпар Дошановтың VI Group-та еңбек етіп жүргеніне 18 жылдан асты. Осы уақытта ол құрылыс алаңындағы инженерлік-техникалық жұмыстан бастап, ірі инфрақұрылымдық жобаларға дейін талай істің басы-қасында жүрді. Қазір BI Development субхолдингінде LEAN дамыту тобына жетекшілік етеді.

Білікті маманның еңбегі ешқашан елеусіз қалған емес. Жол саласын дамытуға және Астананың құрылысына қосқан үлесі үшін ол «Құрметті құрылысшы» төсбелгісімен де марапатталған.

ҚҰРЫЛЫС ТОҚТАМАЙДЫ

Компания тарихы мен өзінің еңбек жолына көз жүгірткен Зағыпар Дошанов VI Group түрлі кезеңнен өткенін айтады. Бұл аралықта талай кезең ауысты. Экономикалық дағдарыс та болды, жобалар тоқтап қалған кездер де есте, пандемия да құрылыс саласына оңай тиген жоқ.

– Өте қиын кездер бастан өтті. Бір жарым жылға дейін тоқтап қалған жобалар да болды. Бірақ соның бәрінен өттік, – деп еске алады Зағыпар Дошанов.

Әсіресе, пандемия кезі оның есінде ерекше қалыпты. Бүкіл ел жанын шүберекке түйген қиын уақытта да құрылысшылар ауруханалар салуға кірісіп, құрылыс алаңынан табылыпты.

– Ауруханаларды да бәріміз бірге салдық. Қалай болғанда да, құрылыс тоқтаған жоқ. Біз клиенттерімізге берген уәдемізді қай кезде де орындадық, – дейді ол.

Оның айтуынша, мұндай сәттерде компанияны алға сүйрейтін нәрсе тек технология немесе жұмыс тәртібі емес. Ең маңыздысы – адамдардың бір-біріне деген сенімі мен жауапкершілігі.

Сала өзгеріп жатыр. Құрылысқа цифрлық шешімдер келді, жаңа технологиялар енгізілуде, жас мамандардың жаңа буыны қалыптасып келеді. Бірақ Зағыпар Дошанов компанияны компания ететін басты құндылықтар уақытпен бірге жоғалмауы керек деп санайды.

– Кейде оңай емес. Бірақ VI-дың өзегі, VI-дың «ДНҚ-сы» сақтауы керек, – дейді Зағыпар Дошанов.

АЛТЫН АРҚАУ

Қазір ол LEAN тәсілдерін дамытуға атсалысып қана қоймай, жинаған тәжірибесін әріптестерімен бөліседі. Ұзақ жыл бойғы еңбек жолын тәлімгерлікпен жалғанды ол кәсіби міндетінің заңды жалғасы деп біледі. Кезінде осындай тәжірибені аға буыннан алған Зағыпар Дошанов енді оны ізінен ерген жас мамандарға табыстауды парызы санайды.

Құрылысшылар күніне орай табысталған «Еңбек ардагері» медалі – оның осы жылдар ішінде атқарған еңбегіне берілген баға. VI Group-тағы 18 жылда құрылыс технологиясы өзгерді, жобалар іріленді, жаңа мамандар келді. Бірақ Зағыпар Дошанов үшін кәсіптің ең басты қағидасы өзгерген жоқ. Ол – өз жұмысына, командаға жауапкершілікпен қарау және жинаған тәжірибені кейінгі буынға жеткізу.

Ағайынды жас шахматшылар – Азия чемпионы

АҒАЙЫНДЫ АЛДИЯР МЕН ӘЛІМЖАН ЖАУЫНБАЙЛАР СИНГАПУРДА ӨТКЕН 24TH ASEAN+ AGE-GROUP CHESS CHAMPIONSHIPS 2026 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ШАХМАТ ЧЕМПИОНАТЫНДА ТӨРТ МЕДАЛЬ ИЕЛЕНДІ. ОНЫҢ ҮШЕУІ – АЛТЫН, БІРЕУІ – КҮМІС.

FIDE шебері Алдияр Жауынбай 20 жасқа дейінгі спортшылар арасында рапид пен блиц бойынша бақ сынады. Рапидте 5,5 ұпай, блицте 7 ұпай жинап, екі дисциплинада да алтын медаль жеңіп алды. Ал классикалық шахматта 4-орыннан көрініп, жұлдеге бір қадам қалды.

Ал оның інісі, FIDE шебері Әлімжан Жауынбай 12 жасқа дейінгі жасөспірімдер санатында өнер көрсетті. Жас шахматшы блиц бойынша 8 ұпай жинап, алтын медальға ие болды. Сонымен қатар классикалық шахматта күміс жүлдені жеңіп алды.

Осылайша, ағайынды Жауынбайлар Сингапурдағы халықаралық додада Қазақстан қоржынына төрт медаль салды.

Жас шахматшылардың халықаралық жарыстағы жетістігі – жүйелі

дайындық пен тұрақты еңбектің нәтижесі. Ағайынды Жауынбайлар елордалық балалар мен жасөспірімдер арасындағы шахматтың дамып келе жатқанын көрсетіп, Қазақстанның көк туын халықаралық аренада биікке көтерді.

Алдияр мен Әлімжан Жауынбай – KazChess дарынды жастарды қолдау бағдарламасының қатысушылары. Бағдарлама жас шахматшылардың кәсіби шеберлігін арттырып, халықаралық жарыстарға жүйелі түрде дайындалуына мүмкіндік береді.

Айта кетейік, Алдияр Жауынбай 11 жасында Қазақстан тарихындағы ең жас FIDE шебері атанған болатын. Бүгінде ол – халықаралық жарыстарда ел намысын қорғап жүрген болашағы зор жас шахматшылардың бірі.

8 жастағы гимнаст Қытайдағы турнирде 3 медаль иеленді

АСТАНАЛЫҚ ЖАС СПОРТШЫ МЕДИНА ЕСЕНБЕК КӨРКЕМ ГИМНАСТИКАДАН ҚЫТАЙДА ӨТКЕН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ZHONG LING CUP ТУРНИРІНДЕ БІРДЕН ҮШ ЖҮЛДЕГЕ ИЕ БОЛДЫ. ЖАРЫС ГУАНДҮН ПРОВИНЦИЯСЫНЫҢ ХУЭЙЧЖОУ ҚАЛАСЫНДА ӨТТІ.

Турнирге Қазақстан, Қытай, Өзбекстан, Филиппин, Малайзия және басқа да елдердің гимнастшылары қатысты. Қазақстан намысын жарыста 9 спортшы қорғады. Олардың төртеуі – астаналық гимнаст.

«Әлем Академиясының» тәрбиеленушісі, 8 жастағы Медина Есенбек жарыста үш медаль жеңіп алды. Ол шығыршықпен жаттығуда алтын, ал құралсыз жаттығу мен көпсайыста екі күміс медаль иеленді.

Мединаның өнер көрсетуі ұлттық мәдениетіміздің әсем көрінісіне де айналды. Жас гимнаст кілемге қазақы ою-өрнекпен көмкерілген костюм киіп шығып, композициясын қазақ музыкасының сүйемелдеуімен орындады.

Медина үшін бұл турнир тек спорттық жетістікпен шектелмей, Қазақстанды халықаралық аренада лайықты танытуға берілген үлкен мүмкіндік болды.

Меншік иесі –
«Айқын-Литер» ЖШС

Директор –
Талғат ЕШЕНҰЛЫ

Бас редактор
Бауыржан БАБАЖАНҰЛЫ

Бас редактордың орынбасары
Тоқтарәлі ТАҢЖАРЫҚ

ЖУРНАЛИСТЕР:
Арайлым ЖОЛДАСБЕКҚЫЗЫ,
Әлия ТІЛЕУЖАНҚЫЗЫ,
Наурызбек САРША,
Ділда УӘЛИБЕК,
Ахмет ӨМІРЗАҚ
(Алматы қаласы)

ТЕХНИКАЛЫҚ БӨЛІМ:
Елдар ҚАБА
(беттеуші-дизайнер)

Корректор:
Саягүл САПАРҚЫЗЫ

Нөмірдің кезекшісі:
Арайлым ЖОЛДАСБЕКҚЫЗЫ

• Астана қ. «Медиа-холдинг»
«ERNUR» ЖШС Сілеті көшесі 30,
төл.: 8(7172) 99-77-77
• Тапсырыс №10200. Таралымы 5762 Көлемі 4 б. т.

Бағасы келісім бойынша

Мекенжайымыз: 010000. Астана қаласы, Д.Қонаев көшесі 12/1

Редакция телефоны – 8(7172) 72-95-39
ЖАРНАМА БӨЛІМІ:
8(701) 675-42-14, 8(7172) 72-95-31
ЖАЗЫЛУ ЖӘНЕ ТАРАТУ БӨЛІМІ:
8(771) 804-61-32, 8(7172) 72-95-39
podpiska.alt@gmail.com

• Мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді
• Оқырман хаттарына жауап қайтарылмайды
© «Түркістан» жарияланған материалдарды сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.
• Суреттердің саласына редакция жауап береді
© Мақалалар коммерциялық негізде басылды
• Жарнамалар мазмұнына редакция жауап бермейді

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Газет «Түркістан» газетінің компьютер орталығында теріліп, беттелді

Газет ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі, Ақпарат комитетінде тіркеуге алынып, қайта есепке қою туралы №КЗ20VPU00019166 куәлігі 08.01.2020 жылы берілген.

Индексі: Жеке жазылушылар үшін – 65413, мекемелер мен ұйымдар үшін – 15413.